

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра політології

Бакалаврська робота

Освітній ступінь – бакалавр

На тему: **«Особливості формування та розвитку сепаратистських рухів
Каталонії, Шотландії та Італії»**

Виконала: студентка 4-го року навчання

Спеціальності

052 Політологія

Крижановська Дар'я Андріївна

Керівник: Якушик В. М.

доктор політичних наук, професор

Рецензент: Гнатюк М. М.

доктор політичних наук

Бакалаврська робота захищена

З оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« » _____ 20__ р.

Київ – 2020 р.

Зміст

	Стор.
Вступ	3
Розділ 1. Поняття сепаратизму, його види та прояви.	6
1.1. Поняття «сепаратизму» та його походження.	6
1.2. Види сепаратизму, його форми та прояви.	10
1.3. Сецесія, децентралізація, субсидіарність.	14
1.4. Види сепаратистських рухів Західної Європи.	19
Розділ 2. Сепаратистські рухи Європи.	23
2.1. Сучасний регіональний сепаратизм.	23
2.2. Сепаратистські рухи Шотландії, Італії, Іспанії.	27
2.3. Вплив децентралізації на формування сепаратистського руху.	33
2.4. Характеристики сепаратистських рухів. Реакція світових політичних лідерів.	40
Розділ 3. Каталонський сепаратизм і політичні зміни Каталонії.	48
3.1. Основні характеристики каталонського регіону. Виникнення сепаратистського руху.	48
3.2. Вплив політичних партій на розвиток сепаратистського руху в Каталонії.	50
3.3. Наслідки сепаратистського руху на розвиток сучасної Каталонії.	55
Висновки	59
Список використаної літератури	62
Анотація	70

Вступ

Актуальність теми дослідження

Сучасний світ наповнений етнічними, релігійними, національними, політичними, економічними конфліктами, які існують мало не в кожній державі. Причини виникнення й процес формування рухів за боротьбу власних інтересів, які виникають внаслідок утисків національних спільнот або у нерівномірному регіонально-економічному розподілі ресурсів, у кожному регіоні процес утворення криз між центральними й регіональними урядами відбувається по-різному.

Західноєвропейський сепаратизм виникає внаслідок етнополітичних конфліктів, які у сучасному глобалізаційному світі підкріплюються економічними, територіальними та політичними факторами. У наслідок чого, відбуваються процеси, які призводять до змін державного устрою, виникнення сепаратистських рухів, які прагнуть отримати автономність або отримати розширених повноважень окремим регіонам.

Сепаратистські рухи в Європі виникають внаслідок утисків в економічній сфері та етнонаціональних відносинах. Таким чином, причина виникнення сепаратизму в європейських країнах потребує подальшого вивчення аби уникнути появи міжетнічних конфліктів.

Сепаратистські рухи виникають внаслідок утисків в економічній сфері та етнонаціональних відносинах, процес зародження західноєвропейських рухів потрібно розглянути через історичну призму, що вплинуло на формування радикальних настроїв етнічних спільнот у окремому регіоні. Таким чином потрібно проаналізувати фактори, які можуть впливати на зародження сепаратистських рухів та порівняти їх на прикладі Шотландії та Каталонії та регіонів Італії.

Мета. Метою дослідження є з'ясування причини та особливостей формування та основних умов прояву сепаратистських рухів Каталонії, Шотландії та окремих регіонів Італії.

Завдання:

- визначити основні умови прояву сепаратистських рухів;
- визначити поняття сепаратизму та його похідні явища;
- проаналізувати вплив децентралізаційної форми управління на виникнення сепаратистських рухів;
- з'ясувати подібні та відмінні характеристики сепаратистських рухів;
- порівняти причини виникнення сепаратистських рухів у Шотландії та Каталонії, Італії;
- визначити стан взаємодій центрального уряду з регіональним;
- визначити причини формування сепаратистського руху в Каталонії;
- охарактеризувати каталонський сепаратистський рух;
- визначити вплив політичних партій та їхньої діяльності у формуванні сепаратистських настроїв у Каталонії;
- проаналізувати наслідки каталонської кризи.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є формування сепаратистського руху на території Каталонії, Шотландії та окремих регіонах Італії.

Предмет дослідження: причини виникнення та особливості формування каталонського, шотландського сепаратистських рухів та в окремих регіонах Італії

Методи дослідження. Бакалаврська робота написана на основі системного підходу до вивчення предмета дослідження.

За допомогою *історичного методу* було визначено причини формування сепаратистського руху в Шотландії, Каталонії та окремих регіонах Італії.

Порівняльний метод був використаний для того, щоб проаналізувати основні критерії та характерні особливості шотландського, каталонського, італійського сепаратистських рухів та сецесійного руху в Косово. Також були використані *метод теоретичного рівня* – обґрунтування поняття «сепаратизм»,

«децентралізація» та ін., та *метод історіографічного аналізу*, завдяки якому було виявлено передумови виникнення та етапи формування сепаратистського руху в Шотландії, Каталонії та Італії.

Джерельна база роботи складається з праць дослідників у сфері політичних, історичних та філософських наук: наукові монографії та статті в наукових журналах. Були використані нормативні документи, дані соціологічних опитувань, а також використані статті з новинних джерел.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких поділяється на підрозділи, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг бакалаврської роботи становить 67, із них 57 сторінок – обсяг основної частини, 8 – список використаних джерел, що налічує – 71 найменувань й 3 сторінки – вступ.

Розділ 1. Поняття сепаратизму, його види та прояви.

1.1. Поняття «сепаратизму» та його походження.

Поняття «сепаратизм» зароджується у процесі історичних подій при виникненні соціальних, економічних, політичних, національних, культурних та інших розбіжностях, що породжують конфлікти у геополітичному просторі. Сепаратизм є доволі багатогранним процесом у політичній науці та при дослідженні якого необхідно розрізняти види, типи, форми та суміжні поняття, а також причини, що сприяли виникненню сепаратистських настроїв, етапи зародження, становлення та занепаду (якщо рух досяг основної цілі або був зупинений), механізми дій та протидій рухам та інші фактори, що впливають на життєвий цикл сепаратистського руху.

Вчені, що вивчали поняття зародження самого «сепаратизму», визначають відправною точкою – набуття незалежності пуританської громади від англійської церкви у XVI – XVII ст., що стало причиною зародження американської ідентичності. Як зазначає К. О. Нарочицька, «сепаратизм» мав релігійний характер особливо на материковій частині Євразії у епоху секуляризації, коли інститут держави набував нових важливих ролей у політичному житті, а роль церкви залишалась на задньому плані. Проте у XX ст. «сепаратизм» набув новий етнічний характер, що був притаманний внутрішньодержавним питанням¹.

Сучасний сепаратизм, як і будь-який процес, навіть неполітичний, з кожним роком стає більш конкретним й багатозначним одночасно. Для будь-якого організму характерний розвиток, так і для суспільства характерно розвиватися, що породжує нові потреби, адже з'являється все більше соціальних понять, що породжують деприваційні настрої в суспільстві, а неможливість їхнього задоволення породжує нові суспільно-політичні рухи. У сучасному світі з'являється все більше різних видів сепаратистських рухів усіх можливих сферах діяльності: «феміністичний сепаратизм», «соціальний

¹ Нарочицкая Е. А. Понимание сепаратизма (рус.) // Актуальные проблемы Европы : Научный журнал. – 2015. № 1. – С. 15–17.

сепаратизм», «правовий сепаратизм», «електоральний сепаратизм» та інші, так звані, «сепаратистські рухи», що охоплюють навіть буденні питання, проте вони є більш метафоричними. Отже, на сьогоднішній день поняття «сепаратизму» є доволі гнучким поняттям, що охоплює різні сфери діяльності².

Основними факторами, що впливають на формування сучасного сепаратистського руху є: ідеологія, політика та економіка, що панує в державі, зокрема, на етнічну спільноту. Сепаратизм є невід'ємним від понять «сецесія», «іредентизм», «автономізація», «субсидіарність», «децентралізація», залежно від поставленої цілі під час формування руху буде зрозуміло, яке з цих понять підходить до конкретного сепаратистського руху, тому кожний рух потрібно розглядати як окремий процес.

Сепаратизм, як стверджує В. А. Горенкін, «право народів на самовизначення як право територіальних спільнот формувати систему управління не в збиток іншому населенню». Однак, розглядаючи сепаратизм з етнічної сторони автор зазначає, що основною метою руху є вихід з системи або ж її зруйнування на власну користь аби утворити новий геополітичний простір³.

В. В. Дівак стверджує, що поняття «сепаратизм» виникає внаслідок утворення держав та політичних інститутів. У процесі розвитку, збільшення повноважень та нерівномірне їх розподілення, виникають внутрішньополітичні конфлікти, які найчастіше мають етнічні або національні підґрунтя, що спричиняє зародження сепаратистських рухів⁴.

Як стверджує В. А. Горенкін, «право народів на самовизначення як право територіальних спільнот формувати систему управління не в збиток іншому населенню». Однак, розглядаючи сепаратизм з етнічної сторони, автор зазначає,

² Нарочницкая Е. А. Понимание сепаратизма (рус.) // Актуальные проблемы Европы : Научный журнал. – 2015. – № 1. – С. 15–17.

³ Горенкин В. А. Сепаратизм: Феномен и понятие // Политические науки. – 2001. Том 14 (53). – №1. – С. 36.

⁴ Дівак В. В. Сепаратизм як феномен сучасної політики / В. В. Дівак. – К.: Логос, 2010. – 223 с.

що основною метою руху є вихід з системи або ж її зруйнування на власну користь аби утворити новий геополітичний простір⁵.

В. В. Олішевська аналізуючи поняття «сепаратизму», порівнюючи роботи зарубіжних вчених, зазначає, що «у широкому розумінні сепаратизм – це прагнення до відокремлення, створення окремої держави, власного нормативно-правового поля». Для нього характерне прагнення до відокремлення, особливо, коли виникає етнонаціональні незадоволення у соціально-політичних та духовно-культурних питаннях, обмеженість у правовому полі, тоді виникають конфліктні питання, що очевидно занепокоює політичний центр. Етнонаціональний сепаратизм, вважають одним з небезпечних, бо він має негативний характер так, як породжує загрозу державності, тому зазнає перешкоди до розвитку та досягнення поставлених цілей з боку влади⁶.

Основними причинами виникнення сепаратистських рухів є відокремлення та набуття автономних прав певного регіону або становлення незалежним політичним утворенням. Так, наприклад, Г. П. Григорян стверджує, що сепаратизм є невід’ємною частиною розвитку будь-якої держави. Обумовлюючи це тим, що кожна держава, у своїй історії становлення та розвитку, мала на досвіді хоча б одним з процесів: об’єднання й роз’єднання певних територій із однією національною ідентичністю, обмін територіями, адже це є незворотнім процесом у формуванні держави⁷.

Вперше право на самовизначення нації було офіційно сформульовано після Першої Світової війни американським президентом В. Вільсоном у програмі демократичних перетворень, що дає можливість кожному народу право на самовизначення, яке можна здобути лише конституційним шляхом. Перше юридично затверджене право народів на самовизначення було

⁵ Горенкин В. А. Сепаратизм: Феномен и понятие // Политические науки. – 2001. – Том 14 (53). – №1. – С. 36

⁶ Олішевська В. В. Сепаратизм: сутність, зміст, основні підходи / В. В. Олішевська // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. № 5. – С. 151.

⁷ Григорян Г. П. Сепаратизм в геополитическом контексте / Г. П. Григорян. // Дневник Алтайской школы политических исследований // Современная Россия и мир: альтернативы развития. (Сепаратизм и его роль в мировом политическом процессе). №32. – С. 120–121.

оформлено у Статуті Організації Об'єднаних Націй (ООН) у 1945 р. Такий документ несе зобов'язання членів ООН притримуватися рівноправ'я й надавати право народам, етнічним спільнотам на самовизначення. Право на самовизначення було деталізоване в документах ООН⁸.

Причинами виникнення сепаратизму визначають наявності двох умов: «по-перше, дискримінація етнічної меншості з боку державної влади, по-друге, наявність активної національної політичної еліти, здатної очолити цей рух»⁹. Навіть в поліетнічній державі можуть виникнути конфлікт, який був викликаний між центральною та місцевою владою. Такого виду конфлікт виникає у державі, яка знаходиться у політичній кризі і має нестабільну політичну систему¹⁰.

Як зазначає І. Рафальський, «сепаратизм, як явище, має досить глибокі історичні коріння, однак сьогодні практично відсутні дієві механізми врегулювання конфліктів, викликаних сепаратистськими рухами, оскільки існує фундаментальна суперечність між історичними традиціями взаємодії держав на принципах державного суверенітету»¹¹.

Отже, сепаратизм – це суспільно-політичний рух, який спрямований на отримання територіальної незалежності певними соціальними групами. Виникає він внаслідок наявних незадоволень національних груп у середині держави через економічні, політичні, територіальні, духовні, релігійні та інші сфери впливу соціального життя. Сепаратистські рухи властиві різним країнам з різними політичними устроями та режимами, таким чином, причини виникнення сепаратизму потрібно шукати саме в генезисі держави. Звертаючи

⁸ Олішевська В. В. Сепаратизм: сутність, зміст, основні підходи / В. В. Олішевська // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. № 5. – С. 152.

⁹ Литвиненко К. О. Сепаратизм як предмет соціальної і політичної філософії. / К. О. Литвиненко. // Fundamental and Applied Researches In Practice of Leading Scientific Schools. – 2015. №6. – С. 151.

¹⁰ Рафальський І. О. Самовизначення та сепаратизм. Питання теорії / І. О. Рафальський // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – 2014. Вип. 4-5. – С. 80.

¹¹ Рафальський І. О. Самовизначення та сепаратизм. Питання теорії / І. О. Рафальський // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – 2014. Вип. 4-5. – С. 81.

особливу увагу тонкощам історичної приналежності, традиціям та цінностям кожної етнічної групи, особливо якщо країна є мультикультуральною, найчастіше це країни постколоніальні, які були заселені різними національностями.

1.2. Види сепаратизму, його форми та прояви.

Сепаратизм – це рух на самовизначення певних етнічних груп, які прагнуть отримати територіальну, економічну, релігійну незалежність. Здійснення народом такого права та/або формування нової держави має декілька принципів реалізації. Є сецесія, тобто, відокремлення одного регіону від складу країни та утворення власної держави. Процес відокремлення може мати жорсткий характер: збройні повстання, людські жертви та понесення великих збитків. Прикладом сецесії є каталонський сепаратистський рух, який прагне набутися незалежності та утворити новий геополітичний простір¹². «Сецесіонізм» також прирівнюють як основне поняття «сепаратизму», адже більшість людей, незалежно від їхнього місця проживання, трактують ці поняття однаково. Цей термін асоціюють не тільки з відокремленням від держави, але й з набуттям автономного статусу¹³.

Другою формою реалізації сепаратизму є іредентизм – перехід частини територій від однієї держави до іншої¹⁴. Тобто, сепаратизм може проявлятися по-різному, залежно від устрою держави, релігійних цінностей, історичних передумов та цілі, яку переслідують сепаратистський рух. До країн, які схильні до сепаратистських настроїв належать: великі країни за своєю територією, адже в них формується більше етнічних меншин і збільшується вірогідність виникнення сепаратистських рухів; країни, які сформувалися шляхом

¹² Цебенко О. О. Форми вияву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. №26. – С. 48.

¹³ Нарочницкая Е. А. Понимание сепаратизма (рус.) // Актуальные проблемы Европы : Научный журнал. – 2015. № 1. – С. 19.

¹⁴ Цебенко О. О. Форми вияву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. №26. – С. 48.

колонізації, а також країни в яких економічний розвиток регіонів дуже сильно різняться. Як стверджує В. А. Горенкін, «право народів на самовизначення як право територіальних спільнот формувати систему управління не у збиток іншому населенню». Однак, розглядаючи сепаратизм з етнічної сторони автор зазначає, що основною метою руху є вихід з системи або ж її руйнування на власну користь аби утворити новий геополітичний простір¹⁵. Він виникає тільки тоді, коли в основі закладено відділення території від однієї держави та приєднання до іншої, тобто, відокремлення певної частини регіону задля приєднання до країни, де проживає основна частина етносу. Характер є схожим до попереднього виду, але головним актором цих подій є та країна до якої з часом повинна приєднатися окрема територія. Так кандидат історичних наук Н. В. Горло стверджує, що присутність іредентизму в Україні, а саме в Криму, має історичні передумови, які почали формуватися ще задовго до анексії Криму в 2014 р., мовний чинник та історичне минуле відіграли важливу роль у цьому процесі адже референдум та процес анексії Російською Федерацією проходили під гаслами «захисту російського народу» і «відновлення історичної справедливості»¹⁶, що неодмінно впливало на певні прошарки населення півострова.

Третьою формою реалізації є деволюція. Вона передбачає передачу центральними органами влади повноважень регіональним чи місцевим органам влади або їхню автономію¹⁷. Основною метою є встановлення незалежного статусу місцевих структур та надання їм права здійснення фінансової та управлінської діяльності та прийняття рішень, які стосуються їхнього регіону¹⁸.

¹⁵ Горенкин В. А. Сепаратизм: Феномен и понятие // Политические науки. – 2001. – Том 14 (53). – №1. – С. 36

¹⁶ Горло Н. В. Іредентизм у контексті об'єднавчих етнополітичних рухів: сутність і специфіка. Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. 2015. №7 (123). С. 57–62.

¹⁷ Цебенко О. О. Форми вияву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. №26. – С. 48

¹⁸ Забейворота Т. В. Деконцентрація та деволюція як форми децентралізації владних відносин / Т. В. Забейворота // Публічне управління в Україні: стратегія реформ : зб. тез наук.-практ. конф. за підсумками стажування слухачів. – 2015. – С. 1–4.

Таким чином, основною задачею деволюції є перехід від централізованої форми державного устрою до децентралізованої. Проте, як зазначає В. М. Якушик, децентралізація не завжди розповсюджується на місцеві органи влади. Так, наприкладі автономії з розширеними правами, регіональні структури іноді виступають у ролі «всевладного центру» по відношенню до локальних громад¹⁹.

Четверта форма сепаратистських рухів – це енозис, процес формування сепаратистського руху задля возз'єднання етнічної групи, яка була розділена декількома державами, та повернення другої частини етнічної групи до основного етносу²⁰.

Слід зазначити, що автономізація – це теж певний вид процесу політичного самовизначення етнічних груп і регіонів, завдяки якому можливо досягти автономії. Однак ідея визнання автономізації формою сепаратизму не є розповсюдженою, адже цей процес не являє собою загрозу територіальній цілісності держави. Якщо порівнювати поняття «автономізації» та «сецесії», ці два поняття мають доволі різні характеристики, як зазначалось раніше, вони є сплутаними. Тому варто визначити основні важливі критерії, які відрізняють ці терміни: по-перше, отримання правового схвалення сепаратистського руху є дуже складним процесом і часто майже неможливим, адже він виступає проти територіальній цілісності держави, що суперечить конституції, окрім 3-х, держав (Ефіопія, карликова острівна Федерація Сент-Кітс і Невіс та Узбекистан), що не є характерним й конституційним для європейських держав. У більшості кейсів, сепаратистські рухи мали антиконституційний характер, що порушували територіальній цілісності власних держав, а також порушення ст. 10 Конвенції по правах людини, що передбачає обмеження або санкції на свободу та поширення ідей, що можуть загрожувати державно-територіальній цілісності²¹. Тому проведення референдумів щодо незалежності у Іспанії

¹⁹ Якушик В. М. Вступ до політології: навчально-методичний посібник для вивчення державознавчих тем курсу політології. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – С. 27.

²⁰ Цебенко О. О. Форми вияву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. №26. – С. 48.

²¹ Европейская конвенция по правам человека // Council of Europe. – Режим доступа: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_RUS.pdf

(Каталонії), Великобританії (Шотландії) та Італії (Венето) порушує основні правові документи – Конституцію²².

По-друге, автономізація не передбачає масштабного перерозподілу влади та ресурсів. Проте автономія передбачає створення окремої економіки, внутрішньої та зовнішньої політики викликає ряд складнощів не тільки в політичній, економічній, а також соціальній та культурній, що призводить до затрат ресурсів та виникнення внутрішніх перебудов, у тому числі й створення внутрішньої конкуренції.

Третьою відмінністю сецесії, на відмінну від автономізації, є більший мобілізаційний потенціал, що передбачає швидке, масове залучення з обох боків ресурсів, що приводить, у деяких випадках, до агресивних протистоянь²³. Отже, сецесія – це ширший, ресурсозатратніший процес, бо результатом успішного сепаратистського руху є утворення нового геополітичного простору з його окремими інститутами, та зовнішньою й внутрішньою політикою. На відміну від сецесії, автономізація передбачає набуття самостійності територією та прав, які надають можливість вирішення внутрішніх політичних питань на автономній території, проте автономізація не передбачає створення окремої державної одиниці. Автономізм вносить зміни у політичну реальність держави, проте не змінює її, тому вважається більш безпечним, ніж сепаратизм.

Отже, право на самовизначення має різні форми: сецесія, іредентизм, енозіс та автономізація, однак вельми важливим видом принципу самовизначення є формування нової держави. Наочним прикладом є каталонський сепаратизм, основною метою якого було відокремлення регіону від інших, адже його економічні показники переважають над іншими регіонами держави, та набуття Каталонією незалежності. Однак тут виникає і питання дотримування всіх правових процедур: конституційні норми про право сецесії,

²² Нарочницкая Е. А. Понимание сепаратизма (рус.) // Актуальные проблемы Европы : Научный журнал. – 2015. № 1. С. 25–27.

²³ Нарочницкая Е. А. Понимание сепаратизма (рус.) // Актуальные проблемы Европы : Научный журнал. – 2015. № 1. С. 22–24.

закони про порядок виходу зі складу держави²⁴. Каталонський сепаратистський рух є антиконституційним і не визнаним урядом держави, порушуючим єдність країни.

1.3. Сецесія, децентралізація, субсидіарність.

Причини виникнення сепаратистських рухів відрізняються, так само і відрізняється спосіб реалізації сепаратистських рухів, цілі та результат. Один регіональний сепаратистський рух прагне отримати більше автономних прав, а інший стати окремим державним простором, проте центральний уряд не завжди погоджується на вимоги рухів, іноді результат відрізняється від цілі утворення руху. Аби краще зрозуміти поняття «сепаратизм» потрібно з'ясувати, що ж таке «субсидіарність», «децентралізація» та її форми «деволюція», «деконцентрація», «делегації».

Як зазначає М. Ю. Савіовський у своїй роботі «Принцип субсидіарності в історії європейської політико-правової думки», «субсидіарність» походить від лат. «*subsidium ferre*» (надавати допомогу) й означає певну систему взаємовідносин держави і громадян. У межах цієї системи держава має надавати своїм громадянам різного роду допомогу для того, щоб вони могли самостійно вирішувати свої проблеми на основі самоорганізації та самоконтролю». Проте центральні органи не мають перешкоджати місцевим співтовариствам в їхніх діях, які можуть бути ефективними²⁵. Тобто, це передача та прийняття повноважень з центру на нижчі організаційні рівні, що створює можливість участі громадян у прийнятті рішень, які безпосередньо стосується їхньої територіальної політики, та звільняючи від локальних проблем вищий рівень влади²⁶. Субсидіарність – це процес, який передбачає

²⁴ Баранов А. В. Сепаратизм в современном мире: политико-территориальный аспект // Человек. Сообщество. Управление. – 2005. № 3. – С. 109.

²⁵ Савіовський М. Ю. Принцип субсидіарності в історії європейської політико-правової думки / М. Ю. Савіовський // Трипільська цивілізація. – No 8 (11). – 2012. – С. 31.

²⁶ Дробуш І. Децентралізація та субсидіарність як необхідна умова реалізації соціальних прав територіальних громад на місцевому рівні – С. 44.

створення моделі взаємодії між державою, територіальними громадами та органами місцевого самоврядування і запобігає виникненню проблем між ними²⁷.

Принцип субсидіарності полягає в автономії особистості й невтручання держави у приватні питання, які можуть бути вирішені особисто. Народ, за таким принципом, є основним джерелом політичної влади. На початку зародження принцип субсидіарності виглядав, як делегування повноважень до вищих гілок влади відбувається тільки за необхідності до підтримки загального блага. Держава має регулююче й захисне право, що дозволяє одних членів суспільства захищати від втручання у приватні інтереси інших. Отже, принцип субсидіарності є принципом організації інститутів влади, що передбачає центральну та регіональну влади не втручатися у діяльність місцевого самоврядування без виникнення унеможливлення задовольнити локальні потреби. Так званий принцип «втручання-невтручання» більш високого рівня влади може існувати лише за умови, якщо нижчий рівень влади має ресурси: організаційні, матеріальні, фінансові аби надати власному населенню усіх необхідних, а також якісних, соціальних послуг за стандартами держави²⁸.

Не дивлячись на те, що поняття «субсидіарності» є схожим на поняття «децентралізації», вони є різними у способі передачі й самій довірі до громадян. Адже перше говорить про повну відповідальність у прийнятті рішень місцевим самоврядуванням (народом), а децентралізація, як зазначено на державному сайті України щодо реформ з приводу впровадження децентралізаційної політики в нашій країні, «децентралізація – це передача повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей – органам місцевого самоврядування»²⁹. Тобто, місцева влада наділяється правом розпоряджатися бюджетом для задоволення регіональних потреб, запобігаючи

²⁷ Демченко І. С. Окремі аспекти впровадження принципу субсидіарності в організацію місцевого самоврядування в Україні // Трибуна дисертанта. – 2011. С. 135.

²⁸ Квітка С. А. Принцип субсидіарності та процеси децентралізації в Україні / С. А. Квітка // Аспекти публічного управління. – 2015. – Вип. № 4 (18). – С. 28–30.

²⁹ Що таке децентралізація? // Державний сайт децентралізації України. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/about>

розкраданню бюджету політичними акторами вищих інстанцій, а також децентралізація сприяє у більш швидкому вирішенні локальних проблем. Проте, В. О. Мошак у поясненні принципу субсидіарності обґрунтовує, що: «це принцип децентралізації, згідно з яким соціальні проблеми мають вирішуватися на найнижчому і віддаленому від центра рівні. Причому центральна влада має грати субсидіарну (допоміжну), а не субординативну (підпорядковуючу) роль. Тобто принцип субсидіарності – це принцип децентралізації з позиції центральної влади»³⁰. Отже, принцип субсидіарності та принцип децентралізації є схожими, проте їхня різниця величезна і знаходиться саме в основі передачі прав, чи їх надають нижчим рівням влади, чи такими правами наділяється народ та їхні утворенні місцеві організації. Тобто, принцип субсидіарності є ще нижчим у розподілі влади, ніж це характерно принципу децентралізації.

Основними характерними рисами принципу децентралізації, які притаманні політичній децентралізації, полягає в тому, що децентралізація дає змогу місцевому населенню бути активною частиною в житті держави, приймати важливі рішення. Така форма державного управління є доцільною, адже передбачає, що передача прав на регіональні політичні установи зможе покращити умови життя на повній території, на яку розповсюджується регіональна влада, не намагаючись нажитися на цьому³¹. Децентралізація стала наслідком демократичних процесів у державі. Політична децентралізація часто вимагає конституційних або статутних реформ, розвитку плюралістичних політичних партій, зміцнення законодавчих органів, створення місцевих політичних одиниць і заохочення ефективних груп громадських інтересів³².

³⁰ Мошак О. В. Правовий зміст принципу субсидіарності в умовах євроінтеграції України / О. В. Мошак // *Lex Portus* : юрид. наук. журн. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред. ради), Б. А. Кормич (голов. ред.), І. В. Сафін (заст. голов. ред.), Т. В. Аверочкіна (наук. ред., відп. секр.) [та ін.] ; НУ "ОЮА", ГО "МА Святий Миколай". – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. № 3. – С. 45–46.

³¹ Морозов В. З. Виклики зрілості, або Чому «децентралізація» і що таке «субсидіарність» // *Партріярхат* – Ч. 5 (вересень-жовтень). – 2017. – С. 18.

³² World Bank Group – International Development, Poverty, Sustainability. – Active mode: <https://www.worldbank.org/en/topic/communitydrivendevelopment/brief/Decentralization>

Адміністративна децентралізація передбачає розподіл між різними рівнями влади ресурсів, обов'язків, повноважень та надання державних послуг. Це наділення місцевих організацій певними зобов'язаннями за планування, фінансування та надання державних функцій управління від центрального уряду, які підпорядковані або рівні влади, напіваавтономних державних органів або регіональних чи функціональних органів по всій території держави³³.

Децентралізація має три основні форми: деволюція, деконцентрація, делегація. Деволюція як форма децентралізації – це передача ресурсів, повноважень та завдань органам влади нижчого рівня: місцеві, районі, які значною мірою або повністю незалежні від вищих рівнів влади. Основними фундаментальними характеристиками деволюції можна виокремити: автономність місцевих органів влади, які чітко сприймаються як окремі рівні влади, над якими контроль повністю відсутній або ж є непрямим від центральних органів влади; по-друге, чітко окресленні та юридично затвердженні територіально-географічні межі, що входять до компетенцій органів місцевого самоуправління в яких вони здійснюють повноваження та виконують громадські функції; по-третє, органи місцевого самоврядування мають корпоративний статус, що передбачає забезпечення ресурсами для виконання своїх функцій; по-четверте, передача повноважень передбачає необхідність «розвивати органи місцевого самоврядування як інституції» в тому сенсі, що вони сприймаються місцевими громадянами як організації, що надають послуги, які задовольняють їхні потреби та як урядові підрозділи, на які вони мають певний вплив. Отже, передача повноважень – це угода, в якій існують взаємні, взаємовигідні та координуючі відносини між центральними та місцевими органами влади³⁴. Таким чином, основною задачею деволюції є перехід від централізованої форми державного устрою до децентралізованої.

³³ World Bank Group – International Development, Poverty, Sustainability. – Active mode: <https://www.worldbank.org/en/topic/communitydrivendevelopment/brief/Decentralization>

³⁴ Decentralization: A Sampling of Definitions, Joint UNDP (United Nations Development Programme)-Government of Germany evaluation of the UNDP role in decentralization and local governance, at the United Nations Development Programme website, October 1999. – P. 2, 16, 26.

Другою формою децентралізації є деконцентрація, що передбачає дуже обмежений перерозподіл влади, тобто, надає обов'язки з обмеженими можливостями, що в рамках тієї самої юрисдикційної влади центрального уряду. Ця форма децентралізації притаманна унітарним державам або в країнам, які розвиваються. Тобто, деконцентрацію можна вважати найслабшою формою адміністративної децентралізації³⁵.

Відмінностями між деконцентрацією і деволюцією є те, що перше поняття стосується адміністративного аспекту управління і має на меті реформування ієрархічного розподілу функцій між центральними і нецентральними органами управління («адміністративна децентралізація»). У той час як деволюція стосується політичної сторони («політична децентралізація») і означає передачу права прийняття рішень органам місцевого самоврядування і громадянам або їх виборним представникам. Здійснення цього права прийняття рішень являє собою акт місцевого самоврядування³⁶.

Децентралізація, в своїй основній формі, характерна країнам Західної Європи, зокрема, Іспанії, Італії, Великобританії, Бельгії. Процес перерозподілу державної влади був неминучим в історії європейських держав за деяких причин: по-перше, перехід до демократичного режиму після занепаду тоталітарного режиму, по-друге, проживання декількох етнічних спільнот в одній країні. Натомість, децентралізація має свої недоліки, що проявляється у нерівності, збільшені рівня етнічної самосвідомості, що породжує міжрегіональну конкуренцію й формування сепаратистських рухів³⁷. Прикладом є Іспанія – це демократична держава, в якій регіони Каталонія та Галісія є автономними регіонами, проте з різним розподілом повноважень, слідством чого виникає невдоволення у регіону з меншими політичними

³⁵ Decentralization: A Sampling of Definitions, Joint UNDP (United Nations Development Programme)-Government of Germany evaluation of the UNDP role in decentralization and local governance // United Nations Development Programme, October 1999. – P. 2, 16, 26.

³⁶ Квітка С. А. Принцип субсидіарності та процеси децентралізації в Україні / С. А. Квітка // Аспекти публічного управління. – 2015. Вип. № 4 (18). – С. 31.

³⁷ Богатырева О. Н. Процессы децентрализации в европейских странах // Электронное приложение к Российскому юридическому журналу. – 2018. №2. – С. 5-20.

можливостями. Каталонія має окремий законодавчий орган, що дає їй право на затвердження регіональних законів, що означає отримання більшої автономії та більших повноважень ніж інші регіони. Інші регіони Іспанії наділені лише правом створення окремих адміністративно-територіальних одиниць, діяльність яких обмежується питаннями культури та можливістю отримати статус регіональної мови офіційною, що характерно для унітарних демократичних держав³⁸.

Отже, децентралізація сприяє укріпленню демократичних цінностей, а також є засобом у формуванні відносин суспільства з державою й дає можливість представникам етнічних груп приймати участь у вироблені політичних рішень. Децентралізація створює умови для ефективного управління, укріпленню демократії та прогресу. Однак децентралізація не є універсальною формою державної влади як 'зразок' для усіх держав, скоріше потрібно враховувати усі аспекти соціального, політичного, економічного та історичного минулого формування держави.

1.4. Види сепаратистських рухів Західної Європи.

Сучасний сепаратизм на території Європейського Союзу притаманний Іспанії, Шотландії, Італії, Сербії та іншим країнам. Здебільшого, локальні конфлікти виникають саме за причини територіального розрізнення, яке має історичне підґрунтя або стало наслідком науково-технічного прогресу. Відмінний регіональний економічний розвиток, культурна розбіжність, надмірний вплив центрального управління на місцеве самоуправління, втрата повного контролю над своєю територією, що неминуче у ході історичних процесів, під час об'єднання земель, делегувала контроль над державою і увійшла під протекторат іншої. Усі ці фактори впливають на формування регіонального сепаратизму.

³⁸ Якушик В. М. Государство переходного типа (вопросы теории). – К., 1991. – С. 130–135.

Сепаратистські рухи – це зародження внутрішньополітичного конфлікту в державі, натомість найчастіше сепаратизм стає не тільки викликом для однієї країни, але й набуває міжнародного масштабу. Особливо, це помітно в економічно розвинутих державах.

Класифікація сепаратизму у сучасному світі є досить різноманітною за сферами їхнього прояву. Сепаратистський рух має політичний, правовий, економічний, етнічний, релігійний характери. Натомість, зосереджуючись на країнах-членів Європейського Союзу, розглянемо характерні сепаратистські рухи для цих держав.

Для Західної Європи характерний сепаратизм, що розгортався навколо нерівномірного соціально-економічного розвитку регіонів, коли один або ж декілька регіонів однієї країни стають центром економічного забезпечення викликає причини для формування незадоволень окремих регіонів бути єдиним фінансовим забезпеченням для малорозвинутих регіонів, особливо ситуація загострюється під час кризи в державі. Сепаратистські рухи з соціально-економічним підґрунтям характерні для Іспанії, Італії, Великобританії й Бельгії.

Розглянемо 3 види сепаратизму: політичний, економічний або ж соціально-економічний та етнічний, або його ще називають національно-етнічним. На мою думку, будь-який сепаратизм є політичним явищем, який виник у ході економічних, національно-етнічних непорозумінь з центральним урядом або у відсутності реалізувати власні регіональні потреби за можливістю. Натомість, для того, аби більш детально вивчати це явище, все ж таки розрізняють політичний сепаратизм як окремий вид, причинами його виникнення є суто політичними, тобто, це опозиційно-політичний рух, що прагне виключно до регіональної автономії³⁹. На політичний сепаратизм можуть впливати як внутрішні, так і зовнішні фактори, тобто, внутрішні фактори — це боротьба за владу регіональних еліт, дискримінація етнічних спільнот центральною владою, натомість зовнішні фактори – це втручання

³⁹ Цебенко О. Форми прояву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект / О. Цебенко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. Вип. 26. – С. 46.

сильніших держав у регіони із метою опанувати важливих геополітичних районів⁴⁰.

Економічний та національно-етнічний сепаратистські рухи, на мою думку, є набагато цікавішими об'єктами для вивчення, адже вони обов'язково мають історичне підґрунтя. Отже, економічний сепаратизм – це рух, який виникає за умов нерівномірних розподілів економічного забезпечення та розвитку. Особливо сепаратистські настрої розвиваються у момент економічної кризи, слідством якої є виникнення політичної нестабільності в державі й формування рухів за незалежність. Економічний сепаратизм характерний європейському простору, особливо таким країнам як: Великобританія, Італія, Бельгія.

Національно-етнічний сепаратизм – це рух, який виникає навколо історичного минулого (який національно-етнічна група мала) й наявного теперішнього стану, що викликає невдоволення, через можливі утиски й обмеження цінностей, або у ході територіальних претензій етносів. Таким чином, окрема етнічна група прагне повернути «втрачені» можливості у ході історичних процесів⁴¹. Етнічний сепаратизм несе багато загроз стосовно територіальної цілісності для держав, на території якої сформувалося багато етнічних груп⁴².

Економіка, політика або ж інші фактори, що впливають на виникнення сепаратизму є вторинним. Адже більшість європейських сепаратистських рухів виникають в першу чергу з історичного минулого. Змішення наявного невдоволення діючою політикою, що застосовується до регіону чи національно-етнічної групи, та мовні, релігійні чи інші культурні розбіжності, що були утворені в ході історичного розвитку впливають на наявний стан формування

⁴⁰ Філоненко І. М. Сучасні наукові підходи до вивчення сепаратизму / І. М. Філоненко, В. М. Ріпа // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки. – 2018. Вип. 8. – С. 146.

⁴¹ Філоненко І. М. Сучасні наукові підходи до вивчення сепаратизму / І. М. Філоненко, В. М. Ріпа // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки. – 2018. Вип. 8. – С. 146.

⁴² Цебенко О. Форми прояву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект / О. Цебенко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. Вип. 26. – С. 47.

рухів. Особливо важливим фактором у формуванні сепартизму є наявність обмеження політичних прав меншин, що є слідством утворення етнічного суперництва, прикладом якого є регіони Іспанії: Каталонія, Країна Басків, Галісія⁴³.

Сепаратистські рухи, що були активними в західній частині Європи протягом ХХ ст., основою невдоволень яких був етнічний фактор, що поширювався на регіони: Північної Ірландії, Корсики, Країни Басків. Сепаратистські рухи проявлялись у радикальних формах – нелегальні крайні ліві або крайні праві організації, натомість на сьогоднішній день проблема сепартизму в цих регіонах стихла, однак радикальна форма прояву сепартизму й надалі залишається в сучасному світі, проте в інших частинах світу. Активні сепаратистські рухи Західної Європи під впливом демократизації змінили свою форму прояву на більш помірну, проте набагато масштабнішу форму впливу. На противагу крайнім (ліві/праві) організаціям прийшли на зміну центристи, що займають демократичні організації, а також ведуть боротьбу через парламент. Однак сепаратистські рухи змінили й своє територіальне положення, наразі це Шотландія, Каталонія, Північна Італія⁴⁴.

Підбиваючи підсумки стосовно західноєвропейських сепаратистських рухів, основними характеристиками є: історичний аспект, що передбачає різноманіття традицій етносу, що були сформовані століттями, регіональний, що виник в умовах глобалізації та похідні, що окреслюють вид сепаратистських рухів – для західноєвропейського, це економічний та етнічний. Сучасний сепартизм застосовує, у більшій мірі, демократичні методи боротьби й захисту прав меншин ніж «завмерлі» сепаратистські рухи, що вели активну діяльність протягом ХХ ст.

⁴³ Фонсека, Н. Проблемы сепартизма в современной Европе / Н. Фонсека // Вестник Воронежского Государственного Университета. Серия: История. Политология. Социология. – 2013. № 1. – С. 170–174.

⁴⁴ Холодковский К.Г. Особенности сепартизма в Западной Европе XXI века // Южно-российский журнал социальных наук. – 2018. №2. – С. 28.

Розділ 2. Сепаратистські рухи Європи.

2.1. Сучасний регіональний сепаратизм.

Сепаратистський рух – це складне явище, яке виникає всупереч відчуттям справедливості та виникнення утисків народу та історичною пам'яті про можливість народів на самовизначення, діяти поза юрисдикцій іншої держави, натомість сепаратистські рухи несуть у своїй суті непередбачуваність, радикалізм, агресію й усі можливі наслідки⁴⁵. У процесі формування держав, що зараз є країнами-членами Європейського Союзу (ЄС), виникало чимало територіальних питань, що породжувало конфлікти, війни як внутрішні, так і міжнародні, які виникали за утисків та розділень етнічних спільнот, при захопленні ресурсно важливих регіонів. Однак потрібно розуміти, що територію Європи населяють чимало етнічних груп, які проживали на власних територіях, підпорядковувалися своїй владі, добували й забезпечували себе ресурсами й завдяки ним наладжували економічні стосунки з іншими країнами, наразі на територіях однієї держави ЄС можуть проживати одразу кілька етнічних груп.

Демократизація вирішила ряд питань, що пов'язано зі збільшенням прав народів. У післявоєнні роки проходив процес утворення національних держав, що посприяло виникненню правової свідомості у суспільстві. «Принцип національності» в більшості своїй базується на міжнародному праві народів на самовизначення. Протягом другої половини XX ст., в 1945 р., в світі існувала 51 держава, а в 2011 р. їх налічується 193, новоутворені держави отримали визнання міжнародного співтовариства⁴⁶.

Після Другої Світової війни причиною формування європейських сепаратистських рухів став економічний фактор, який виник у зв'язку з різними рівнями розвитку регіонів та можливості забезпечення більш економічно розвинутих менш економічно-забезпечених регіонів. До менш розвинутих

⁴⁵ Булумбаев О. Р. Проблема сепаратизма в современной Европе [Електронний ресурс] / О. Р. Булумбаев // Вестник КарГУ. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://articlekz.com/article/15535>.

⁴⁶ Шестакова Л. И. Проблема регионального сепаратизма в контексте европейской интеграции : ЮУрГУ–410305.20 / Шестакова Л. И. – Челябинск. – 2017. – С. 5.

регіонів належать райони, у яких слабка сільськогосподарська, соціальна структури, з недостатніми регіональними ресурсами, що надало б регіонально-економічної стабільності та довготермінового розвитку регіону. Регіональна політика є ключовим напрямком соціально-економічної політики ЄС, що виникла у процесі регулювання проблемних територій та інтеграції європейських груп. Її основна діяльність полягає у регіональному розвитку, підтримки регіонів країн-учасниць та вирішує питання перерозподілу⁴⁷.

Поняття «Європа регіонів», як зазначає Т. В. Зонова, «виникає внаслідок кризи держави-нації, глобалізації економіки, розвитку інтеграційних процесів, а разом з тим і пробудження активності на місцях і загострення "локальної етнічності", нівельованої під впливом науково-технічної революції»⁴⁸.

Регіональна політика почала розвиватися у другій половині XX ст., коли відбувалося формування спільного ринку ЄС. Спочатку програма регіональної політики передбачала розвиток регіонів, однак в умовах територіальних розширень й приєднання до Співтовариства менш розвинутих країн, вона була інтегрована у розвиток й підтримку цих країн. Механізмами регіональної політики виступають: національні, регіональні, місцеві рівні влади. Цей метод здійснення влади виявився дієвим й був застосований у наднаціональному рівні, що слугувало наднаціональному контролю та перерозподілу коштів, особливо забезпечення малорозвинутих європейських держав, аби країни з розвинутою економікою не виступали в якості «донора». Економічна контрастність виникає також з соціальних проблем, в яких криється процвітання безробіття. Створення єдиної системи органів Європейського Союзу, не дивлячись на те, що система регіонів NUTS («Номенклатура територіальних одиниць для цілей статистики») пропонує три рівні регіонів, які співпадають з національними видом адміністративно-територіальних одиниць, а також існування дрібних рівнів адміністративно-територіальних одиниць – комун, однак все ж таки економічна

⁴⁷ Савка А. В. Европа регионов – основные тенденции развития региональной политики ЕС // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія. – 2014. № 9. – С. 160.

⁴⁸ Зонова Т.В. От Европы государств к Европе регионов / Т. В. Зонова // Полис. – 1999. № 5. – С. 155–164.

та демографічна нерівність регіонів зберігається, як серед країн-регіонів так і в середині країни. При вирівнюванні міжрегіональних проблем вирішення контрастів залишається не вирішеним питання територіального розвитку низових рівнях. Таким чином, регіональна політика впливає на міжрегіональний розвиток, проте важливим фактором у здійсненні політики є також здатність до реагування та регулювання змін ситуації⁴⁹.

Н. Фонсека виділяє за географічним принципом типологізації сепаратистських рухів світу такі: західноєвропейський, східноєвропейський, близькосхідний, американський, азіатський та африканський⁵⁰. Західноєвропейський сепаратизм, який притаманний Великобританії, Бельгії, Італії та Іспанії, характеризується політичною боротьбою, що відбувається за рахунок мирних переговорів та демонстрацій, мітингів, за виключенням Країни Басків і Корсики для яких притаманний збройний метод сепаратистської боротьби. Сепаратистський рух, який виник у Косово, має інші характеристики – викликаний «третіми особами», та причини виникнення – захист перед загрозою їхньої безпеки. Озброєно-терористичний сепаратизм існував завдяки терористичним організаціям ЕТА (Країна Басків) та ФНВК (Фронт Національного Визволення Корсики). Їхніми основними проявами боротьби за незалежність слугували насильницькі методи⁵¹.

Серед причин, що формують західноєвропейські сепаратистські рухи можна виокремити декілька:

- 1) Етнолінгвістичний і національно-державний націоналізм – вид сепаратизму, який найчастіше приймає форму економічного чи культурного сепаратизму, що присутній в Каталонії.

⁴⁹ Савка А. В. Европа регионов - основные тенденции развития региональной политики ЕС // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія. – 2014. №9. – С. 159–162.

⁵⁰ Фонсека Н. Природа сепаратизма в современном мире / Н. Фонсека // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: История. Политология. Социология. – 2012. № 1. С. 184–187.

⁵¹ Шестакова Л. И. Проблема регионального сепаратизма в контексте европейской интеграции : ЮУрГУ–410305.20 / Шестакова Л. И. – Челябинск, 2017. – С. 19–24.

- 2) Культурно-історичний націоналізм – вид сепаратизму, який територіально знаходиться в Шотландії, що також проявляється при несправедливому розподілі ресурсів і повноважень.
- 3) Етнокультурний і етнолінгвістичний націоналізм – вид сепаратизму, що притаманний Корсиці⁵².

Однак А. В. Рыбаков та Д. А. Квон зазначають, що іспанський та сербський сепаратистські рухи належать до лінгвістичних груп, які виникають через різноманітність етнічних спільнот, які проживають на території однієї держави. Для захисту своєї групи створюються політичні партії та громадянські організації, що лобіюють їхні інтереси та відстоюють права. Країни, у яких сформувалися сепаратистські рухи через економічні фактори відносяться Бельгія, Італія. Прояв відбувається за рахунок спроб розвинутих регіонів відокремитися або отримати більше повноважень у економічній сфері, найчастіше це питання оподаткування⁵³.

Отже, західноєвропейський регіональний сепаратизм в залежності від географічного розташування, історичних передумов, щільності розташування етнічних спільнот, джерел, змісту і можливими наслідкам, що відрізняє усі сепаратистські рухи один від одного. Регіональна політика Європейського Союзу була створена для того, аби врегулювати економічно-соціальну проблему регіонів, натомість нерівність залишається, адже у більшій мірі регіональна політика займається й наднаціональними питаннями й забезпеченням менш розвинутих країн-учасниць ЄС.

⁵² Пузырев К. С. Проблемы типологизации и оценки потенциала различных типов регионального сепаратизма в странах Западной Европы / К.С. Пузырев // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2011. № 4(48). – С. 120–124.

⁵³ Рыбаков А. В., Квон Д. А. Сепаратизм: современные особенности и тенденции развития // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2015. №1. – С. 71–75.

2.2. Сепаратистські рухи Шотландії, Італії, Іспанії.

Сепаратистські рухи, що виникають в середині держави несуть у собі не тільки внутрішньо-регіональні загрози або внутрішньодержавні, якщо стосується економіки, а також набуває міжнародного впливу. Зародження одного сепаратизму породжує ланцюгову реакцію інших держав, що також мають національно-етнічні, регіонально-економічні або інші причини, що робить їх більш схильними до формування нових сепаратистських настроїв. До ряду таких сепаратистських рухів можна віднести західноєвропейський, що набрав значний темп розвитку на території Європи, причинами чого стали глобалізація, приріст емігрантів, анексія Криму⁵⁴. Натомість, серед західноєвропейського сепаратизму Шотландія першою отримала можливість проведення референдуму, слідом Каталонія.

Слід розглядати історичні аспекти кожного конкретного регіону та його етносу, адже в більшості випадків конфлікти інтересів різних народів могли зародитися ще на початку формування та встановлення кордонів держав.

Західноєвропейські держави мають поліетнічну структуру суспільства. Це означає, що дійсна влада повинна враховувати всі національно-етнічні деталі при здійсненні публічної політики, а також при ухваленні законопроектів, особливо, що стосується регіональних рішень, повинні бути враховані всі етнонаціональні особливості. У разі пригнічення етнічної групи в економічному, політичному, правовому та культурній сферах, вона звернеться до дій. Наслідки таких помилок добре видно адже наразі існує чимало таких груп, які прагнуть до того, щоб уникнути утиски⁵⁵.

Шотландський сепаратизм відноситься до економічного, який зародився ще декілька століть тому і триває й наразі. Великобританія унітарна держава з деволюційною формою децентралізації, тобто, має чіткий розподіл влади між

⁵⁴ Катализатором сепаратизма в Європе стала анексія Крима [Електронний ресурс] // Гордон. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://gordonua.com/news/crimea/katalizatorom-separatizma-v-evrope-stala-anneksiya-kryma-politolog-214355.html>.

⁵⁵ Рыбаков А. В., Квон Д. А. Сепаратизм: современные особенности и тенденции развития // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2015. №1. – С. 71–75.

центральними та регіональними органами влади, місцеві уряди, в тому числі й Шотландський парламент, є автономними й непідконтрольними центральній владі. Шотландський сепаратизм бореться за отримання більших можливостей, адже шотландський народ звик жити у незалежній державі, яку втратив при об'єднанні територій з Англією, тому продовжують проявляти своє невдоволення шляхом проведення референдумів у XX – XXI століттях⁵⁶.

Моделі деволюції у Великобританії відрізняються одна від одної. Так найбільше повноважень отримує Шотландія, Уельсу делегуються лише адміністративні повноваження, а деволюція в Північній Ірландії істотно ускладнена політичною боротьбою між націоналістами і уніоністами. Набирає силу процес делегування повноважень, від центрального уряду до регіональних, адже зміни деволюційних питань в законодавстві Великобританії свідчить про безперервний процес успішної діяльності.

Актом про Шотландію було юридично закріплено створення Шотландського парламенту, в якому було ухвалено створення регіональних органів й делегування повноважень як: Шотландський парламент, адміністрація, фінансові положення, податкову систему. Процес деволюції у Шотландії означає поділ законодавчої влади між Вестмінстерським та шотландським парламентами⁵⁷. До повноважень парламенту не входять: зовнішня політика, вибору у парламент Сполученого Королівства, регулювання діяльності політичних партій, регулювання енергетики, податкова та економічна політика – залишається під управлінням Вестмінстерським парламентом⁵⁸.

«Білою книгою» було закріплено опис державного устрою нової держави, як зазначено: союз з Великобританією залишиться, а отже, головою держави є королева Великобританії, залишається й грошова одиниця – фунт стерлінгів.

⁵⁶ Companion website for "A genetic atlas of human admixture history" // Hellenthal et al, Science. —2014 . - Active mode: <http://admixturemap.paintmychromosomes.com>

⁵⁷ Устюжанинова Е. А. Модели делегирования полномочий: опыт Великобритании // Lex Russica. – 2015. № 9. – С. 104.

⁵⁸ Маслакова Т. С. Шотландия и процесс деволюции (1998-2015 гг.): магистерская диссертация по направлению подготовки: 41.04.05 — Международные отношения / Маслакова Т. С. — Томск: [б.и.], 2016. – С. 50.

Таким чином, шотландський уряд підкріплює свою відданість королеві й бажанні продовжувати співпрацю з Англією. У «Білій книзі» основними пунктами є: по-перше, утворення власних військових сил та вивезення з країни ядерної зброї, по-друге, економічний розвиток та боротьба з бідністю, у «Білій книзі» на питання «Чи може Шотландія дозволити собі бути незалежною?» можна знайти відповідь, що Шотландія є однією з найбагатших країн світу і економічне становище регіону залежить від наявної причини – процвітання бідності в країні, яка виникла у ході несплати за використання енергійних та паливних ресурсів. По-третє, збір податків без збільшення ставок з боку Лондона, адже шотландці платили більший відсоток за всю Великобританію⁵⁹. Таким чином, питання яке висвітлює шотландський сепаратизм несе суть економічний характер, який виник у ході втрати повної незалежності й контролю над територією.

Натомість каталонський сепаратизм є також економічним, однак зі значним відхилом на національно-етнічні відмінності, історичне минуле та культурні цінності. Каталонія – автономний регіон, який є найрозвинутішим регіоном Іспанії, про що свідчать такі офіційні дані: «44% каталонців зайняті у сфері виробництва, 50% – у сфері послуг, і лише 6% – у сільському господарстві. Промисловість Каталонії представлена виробництвом електротехніки, автопромом, хімічною та текстильною галузями. Крім того, у Барселоні функціонує потужний міжнародний порт, а щорічний потік туристів досягає 16 млн осіб»⁶⁰. Натомість, каталонський сепаратизм бере свій початок з моменту, коли вони були вимушені приєднати свої території з іншими регіонами і утворити кордони теперішньої Іспанії. Цей процес викликав обурення не

⁵⁹ Scottish Government. Scotland's Future. Scottish Government. 26 November 2013. - Active mode: <http://www.gov.scot/Publications/2013/11/9348/downloads#res439021>

⁶⁰ Стеколыщикова А. В., Хмель А. О. Тенденції розвитку сепаратизму в Іспанії на початку XXI століття. – 2015. – С. 74–76.

тільки через економічну спроможність регіону бути незалежними, але й подальший національно-культурний утиск каталонців⁶¹.

Історія каталонської мови складається з періодів, коли її забороняли і витісняли, набувала офіційного статусу і втрачала його під час громадянської війни, коли всенародно було заборонено використовувати каталонську мову. Таким чином, причиною виникнення національного руху через лінгвістичний утиск цілком можливо, адже йдеться не тільки про пригноблення мови, але й культури та історії народу. Однак проблематика утисків каталонської мови є минулим адже після демократизації регіони Іспанії з особливим статусом отримали можливість узаконити офіційний статус для регіональної мови⁶².

Каталонія історично має міцну національну ідею каталонізму, мала велику кількість спроб відділення даної території від загального складу Іспанії. Зазнала періоди утисків культури, мови, однак існували сили які чинили супротив, а саме, церква та ліві політичні сили. Нині, існують десятки націоналістичних партій, які прагнуть відокремлення⁶³: «Республіканська ліва партія Каталонії», політичний альянс «Разом за «Так» («Junts pel Sí») та інші. Етапом, що прискорив розвиток сепаратистських настроїв у Каталонії став період економічних криз 2008 та 2012 рр.⁶⁴. Світова економічна криза 2008 р. спровокувала нове невдоволення місцевого населення, розворушивши усі минулі протиріччя. Після відмови центральним урядом Іспанії президенту Каталонії Артуру Масу у питаннях: довгостроковому зменшенні податків у

⁶¹ Верников В. Л. Каталонские националисты просчитались // Сепаратизм в политической жизни современной Европы. — Доклады ИЕ РАН. — 2015. № 318. — С. 54–59.

⁶² Фролова Ю. Н. Проблема самоопределения Каталонии: позиция Испании и ЕС // Мировая политика. — 2017. № 3. — С. 75–81.

⁶³ Сталенна Л. С. Особливості розвитку сепаратистських рухів у регіонах Західної Європи // Університетські наукові записки. — 2016. Вип.1. — С. 273–280.

⁶⁴ Стеколыщикова А. В., Хмель А. О. Тенденції розвитку сепаратизму в Іспанії на початку XXI століття. // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Історія. — 2015. — Т. 264, Вип. 251. — С. 74–77.

регіоні для каталонців та у наданні прав Женералітату самостійно розпоряджатися регіональним бюджетом стало новою хвилею мобілізації народу й перетворення «сплячого» сепаратизму в «активний»⁶⁵.

Італійський сепаратизм сформувався за допомогою діяльності політичних партій, які представляють регіональні інтереси. Сепаратизм проявляється в протестних формах, взаємопов'язаний з етнічним і економічним вимірами фрагментації політичних систем. Регіональні громадянські рухи, які активно представляли інтереси, культурну та економічну автономію своїх провінцій інституціоналізувалися й утворили політичні партії. Сепаратистські партії існували на основі регіональних ліг, що спричинили розділення Півночі та Півдня, який характеризується культурно-політичними регіональними відмінностями. Цією різницею служить їхні регіональні цінності на півночі – це громадянська культура, солідарна відповідальність та співпраця, натомість на півдні – корпоративізм, безвідповідальність, ухилення від громадського обов'язку, авторитаризм. Історичними упередженнями, що склалися у півночі ще з XII ст. незадоволення діяльністю центральними інститутами влади, основою якого стали причини: висока продуктивність півночі та сплата податків та мафіозний, непрацюючий Південь. Таким чином, сформувалась ідея розширення повноважень обласної і муніципальної влади і створення привілеїв для північної частини, й боротьба проти «паразитизму» у сфері діяльності південного населення й іммігрантів з нерозвинутих країн. Для того, аби їхня ідея набрала ще й націоналістичної значущості – використовується міф про «працьовитих кельтів», що протистоять «Риму-зłodієві», таким чином, Північ відокремлюється від національної італійської ідентичності. Світова економічна криза, як у більшості випадків формування сепаратистських рухів, призвела до відродження популярності ідей Ліги⁶⁶.

⁶⁵ Василенко С. А. Проблема политического лидерства в Каталонии // АНИ: экономика и управление // Василенко С. А., Степанова К. С., Лысенкова М. В. // — 2019. №2 (27). — С. 31-34.

⁶⁶ Холодковский К. Г. Особенности сепаратизма в Западной Европе XXI века // Южно-российский журнал социальных наук. — 2018. №2. — С. 27–37.

Сербський сепаратизм виник ще на початку ХХ ст., коли утворилось Королівство Югославії, об'єднавши національні меншини: серби, хорвати, словенці, македонці, албанці, чорногорці, боснійці. Вочевидь, значна кількість національних меншин під протекторатом однієї влади «мирно» жити й вести повноцінну діяльність не зможуть. Конституцією було закріплено для національних меншин майже всі громадянські й політичні права, які мали три титульні нації. Натомість існували також й обмеження, що може слугувати першопричиною зародження невдоволень та сепаратистських настроїв. Ці обмеження відносилися до сфери виборчих прав і прийняття на державну службу – «для натуралізованих громадян передбачався десятирічний термін проживання в країні та вільне володіння сербо-хорватською мовою, якщо громадянин бажав обиратися до парламенту»⁶⁷.

Регіоном з активним сепаратистським рухом став Косово, територія якого населена більшою мірою албанцями. «Конституція 1946 року надавала статус автономної області регіону у складі Сербії, а за Конституцією 1963 року Косово та Метохія (Космет) отримали статус автономного краю, а Конституція 1974 року фактично перетворила регіон на самостійного суб'єкта Югославської Федерації»⁶⁸. 2008 р. став вирішальним у житті Сербії, адже Республіка Косово проголосило незалежність. Вочевидь, що проголошення незалежності є незаконним, парламент регіону немає відповідних повноважень тому Белград відмовився визнавати незалежність Республіки, продовжуючи вважати автономним краєм Космет. Однак, цей сецесійний рух спричинив прецедент порушення, що передбачає утримання державної цілісності, а також Гельсінського заключного акту ОБСЄ, що порушує взаємне визнання державних кордонів Європи. Важливо зазначити, що сербський сепаратистський рух викликав сепаратистські настрої в інших державах, навіть можна сказати, що також слугував причиною європейських сепаратистських

⁶⁷ Дівак В. Косово, боротьба за незалежність: історія питання та його наслідки // Політичний менеджмент. — 2008. № 3(30). — С. 107–119.

⁶⁸ Дівак В. Косово, боротьба за незалежність: історія питання та його наслідки // Політичний менеджмент. — 2008. № 3(30). — С. 107–119.

рухів як прикладом частково успішного сецесійного процесу так, як був визнаний міжнародними лідерами⁶⁹.

2.3. Вплив децентралізації на формування сепаратистського руху.

Децентралізаційна форма державного управління характерна для країн Європейського Союзу. «Європа регіонів» – впроваджена політика ЄС для впровадження субсидіарності, що дозволяє оптимізувати прийняття політичного рішення під час виникнення локальних, регіональних проблем. Іншою основною функцією впровадженої політики є економічне стимулювання міжрегіонального співробітництва, що передбачає легший спосіб досягнення домовленостей регіонів за рахунок їхніх муніципальних органів, аніж цією діяльністю буде займатися центральні органи влади⁷⁰.

Італійська Республіка у 2001 р. ухвалила конституційні реформи, що закріпили передачу законотворчих повноважень з Національного парламенту регіональним зборам. Таким чином, Конституцією Італії затвердили право та надали повноваження законодавчої влади регіональним органам влади. Однак розділилися й повноваження на виняткові, що належать державі, та узгоджені або конкуруючі, що знаходяться в спільному управлінні держави і регіонів. До конкуруючих повноважень входить прийняття законотворчих актів регіонами. Наслідком розподілення повноважень стало закріплення Конституцією Італії автономний статус всіх субнаціональних одиниць, які отримали, згідно з поправками до Конституції, нові повноваження, несуть відповідальність за виконання адміністративних функцій в ряді областей, деякі повноваження можуть бути делеговані регіонах центральним урядом. Однак останнім володіє правом вето на будь-яке рішення регіональних урядів, а також правом розпуску регіональних рад. Таким чином, для автономних областей делегування

⁶⁹ Пономарьова І., Мурза К. Специфіка сепаратистських рухів у країнах Європейського Союзу // Політичний менеджмент. – 2012. №1-2. – С. 235–243.

⁷⁰ Осколков П. В. Очаги сепаратизма в Европе: ожидать ли новых сецессий? // Научно-аналитический Вестник Института Европы РАН. – 2018. №1. – С. 118–123.

повноважень створює їхню залишкову компетенцію. Не тільки регіони, але і ряд автономних провінцій отримали право брати участь у підготовці нормативних актів Європейського союзу. Регіони також були наділені правом участі в міжнародних відносинах, зовнішній торгівлі і зв'язках з ЄС. Однак, реформи мають й недоліки, які визначаються у превалюванні національного законодавства над регіональним⁷¹.

Однією з найбільш децентралізованих територіальних систем в Європі є Іспанія. Іспанія – це парламентська монархія. Головний закон країни – Конституція, яка схвалена національним референдумом 6 грудня 1978 р., зі змінами, внесеними у 1992 р. Конституція Іспанії передбачає право широку автономію, тобто, це право, яке делегується громадам здійснювати політику, що стосується їхньої територіальної компетенції⁷². Перехід від режиму Франсиско Франка до демократичного, супроводжувався децентралізацією і створення регіональних й місцевих рівнів самоуправління. Причиною такого ліберального рішення для утворення багаторівневого державного управління – історія становлення Іспанії, розвиток територій⁷³.

Іспанія є унітарною державою. Проте Країна Басків і Каталонія мають широку автономію, порівняно з іншими областями. Іспанія поділяється на 17 автономних областей. Автономні співтовариства діляться на провінції, яких в іспанській державі налічується 50, проте 7 з яких об'єднались з автономними областями. В провінціях є представницькі органи (провінційна рада) та виконавчі органи (провінційна комісія), що контролюють та координують муніципальні служби, надають допомогу муніципальним радам, а також

⁷¹ Богатырева О. Н. Процессы децентрализации в европейских странах // Электронное приложение к Российскому юридическому журналу. – 2018. №2. – С. 5–20.

⁷² Дейнега Х. М. Система державного управління Королівства Іспанія: досвід для України : наук. вид. / авт.-уклад. Х. М. Дейнега ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка ; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – К. : НАДУ, 2012. – С. 8–10

⁷³ Костенюк Н. І. Основні напрями реформування системи місцевого самоврядування в Україні на основі зарубіжного досвіду / Н. І. Костенюк // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2018. Вип. 2. – С. 144–146.

займаються фінансовими механізмами муніципалітетів у співпраці з автономними областями: річними програмами капіталовкладень – субсидії на реалізацію проектів⁷⁴. Провінції поділяються на комарки (органи регіонального управління), а комарки на муніципії (окремі селища або квартали у населених пунктах), що займаються соціальними, цивільними питаннями. Також існує ще нижчий рівень – субмуніципальне самоуправління, що створюються муніципалітетом для ефективного управління⁷⁵.

Іспанська децентралізація, передбачає делегування повноважень, з центральних органів управління на автономні співтовариства⁷⁶. Держава володіє винятковими повноваженнями у сфері міжнародних відносин, оборони, міграції, юстиції. Компетенції у сферах: освіти, зайнятості, культури, навколишнього середовища, охорони здоров'я, безпеки та транспорту держава і автономні області мають спільні законодавчі повноваження. Однак реалізувати зазначені повноваження можуть тільки регіони. Здійснення програм у соціально-економічній, політичній, культурній, а також розподілення та контроль регіональних фінансових ресурсів належить до компетенції автономних областей⁷⁷.

Державні кордони Іспанії також знаходяться на території островів – Балеарських та Канарських, на яких утворились окремі ланки державного управління – острівні ради, що прийшли на зміну провінційним

⁷⁴ Місцеве самоврядування в Іспанії. Нотатки щодо парламентських повноважень стосовно територіальної організації [Електронний ресурс] // Програма сприяння Парламенту II Програма розвитку законотворчої політики // USAID – Режим доступу до ресурсу: <http://pdp.sirko.net.ua/analytics/local-government/984-34-5>—————

⁷⁵ Ткачук А. Ф., Аграновф Р., Браун Т. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід. — К.: Заповіт, 1997. — С. 13–15.

⁷⁶ Грובה В. П. Місцеве самоврядування Іспанії: особливості та засади функціонування / В. П. Грובה // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право. — 2014. Вип. 2. — С. 70–77.

⁷⁷ Богатырева О. Н. Процессы децентрализации в европейских странах // Электронное приложение к Российскому юридическому журналу. — 2018. №2. — С. 5–20.

адміністраціям⁷⁸. Канарські острови складаються із двох провінцій – Лас-Пальмас, що складається з 4-х островів та Санта-Крус-де-Тенеріфе – з 3-х островів. Основні острови кожної з провінцій: Тенеріфе та Гран-Канарі ділять між собою статус столиці автономного співтовариства. Причиною цієї сьогоденної боротьби островів криється в історичному підґрунті. Натомість, аби вирішити існуючу проблему, Острівна рада знаходиться на кожному із семи островів. Радники, із яких складається рада, обираються шляхом загального виборчого права. Балеарські острови – це автономна область Іспанії, що складається з 4-х островів і наділена регіональним парламентом. Кожен з 4-х островів має місцеву Острівну раду, що складається з депутатів Балеарського парламенту, тобто, депутати займають одразу дві посади: депутата і радника. Таким чином, Острівні ради виконують функції виконавчу та представницьку, їх діяльність є ідентичною до провінційних рад, що знаходяться на Піренейському півострові Іспанії⁷⁹.

Як зазначалось раніше, Каталонія та Країна Басків мають більше автономних прав ніж інші області. Згідно Конституції Іспанії будь-яка територія може отримати більше автономних прав та повноважень шляхом переговорів центральними органами влади з автономними областями окремо й рішення залежить від різних факторів: історичні передумови, економічні та ін. Автономним областям делеговані повноваження, що відповідають за планування, господарство, водні ресурси, сфера культури й туризму⁸⁰.

⁷⁸ Місцеве самоврядування в Іспанії. Нотатки щодо парламентських повноважень стосовно територіальної організації [Електронний ресурс] // Програма сприяння Парламенту II Програма розвитку законотворчої політики // USAID – Режим доступу до ресурсу: <http://pdp.sirko.net.ua/analytics/local-government/> 984-34-5-----

⁷⁹ Кузьменко О. В. Адміністративне право зарубіжних країн [курс лекцій] / О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін.; за ред. О. В. Кузьменко; НАВС. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 525 с.

⁸⁰ Ткачук А.Ф., Аграновф Р., Браун Т. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід. – К.: Заповіт, 1997. – С. 13–15.

Автономні області Іспанії, згідно Конституції, мають право на утворення однопалатного парламенту на регіональному рівні, а також раду й президента та адміністративні органи управління⁸¹. Кожна адміністративна область різниться за видом законодавчого органу, адже є: Парламент (Каталонія, Країна Басків, Балеарські та Канарські острови, Андалусія, Галісія, Ріоха, Наварра), Кортеси (Валенсія, Арагон, Кастилія-Ла-Манча, Кастилія-Леон), Асамблея (Мадрид, Екстрамадура і Мурсія) та Хунта (Аустрія). Вибори в обласні органи влади здійснюються за принципом загального виборчого права, за таким же принципом відбуваються вибори й на островах⁸².

Особливостями іспанської моделі самоврядування полягає в декількох аспектах: по-перше, кожна адміністративно-територіальна одиниця має різний рівень самостійності, що визначається історичними або ж етнонаціональними чинниками. Тому існують різні види іспанської регіональної самостійності: широка (повна) автономія, спеціальна та вузька автономії. До широкої відносяться: Країна Басків, Каталонія, Галісія, Андалусія, Валенсія, Канарські острови, Наварра. Ці регіони мають право на власний парламент, уряд і верховний суд, а також мають фінансову незалежність. До спеціальної автономії відносять такі міста як Сеута і Мелілья, до вузької автономії належать інші області. Різниця полягає у фіскальній можливості – збирання податків. Проте Конституція Іспанії не забороняє отримувати ширшу автономію, ніж конкретний регіон наділений. Адже на території Іспанії, так історично склалось, було сформовано 4 етнічні групи: іспанці, каталонці, баски та галісійці, тому наділення значною кількістю меншин сприяє виникненню необхідності у визнанні прав і свобод кожної⁸³.

⁸¹ Ткачук А.Ф., Аграновф Р., Браун Т. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід. — К.: Заповіт, 1997. — С. 13–15.

⁸² Дейнега Х. М. Система державного управління Королівства Іспанія: досвід для України : наук. вид. / авт.-уклад. Х. М. Дейнега ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — К. : НАДУ, 2012. — С. 11.

⁸³ Грובה В. П. Місцеве самоврядування Іспанії: особливості та засади функціонування / В. П. Грובה // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право. — 2014. Вип. 2. — С. 70–77.

Децентралізація іспанської системи є ефективною й прогресивною за допомогою поєднання різних факторів. З одного боку, зіграли свою роль невизначеність і відкритість моделі розподілу компетенцій. Що розмежовує компетенції держави – центральних органів влади та встановлює повноваження, які автономні співтовариства можуть вводити в свої статuti. З іншого боку, пропорційна виборча система, заснована на провінції як виборчому окрузі, сприяє представництву в загальнодержавному парламенті регіональних націоналістичних партій, які отримали підтримку у відповідних провінціях. Парламентська система, що встановлена в Іспанії дає можливість вести переговори з урядом стосовно розширення прав та повноважень регіонів. Уряд, найчастіше, виконує вимоги автономних співтовариств заради збереження стабільності державної системи та подолання сепаратистських настроїв⁸⁴.

Іспанія – демократична держава, не дивлячись на її історичне минуле, децентралізація, визнання автономності областей, делегування повноважень з центрального управління на місцеве державне управління, що закріплено в Конституції, є одним з основних показників демократичності держави⁸⁵. Структура нижчого рівня центрального управління складається з трьох рівнів - регіонального, провінційного, муніципального. Провінції знаходяться між центральним управлінням і місцевим, так як його основна діяльність полягає механізмом здійснення політики центрального уряду над місцевим рівнем. Автономні співтовариства наділені правом створювати місцеві органи соціального, фінансового контролю, а також Інституції з прав людини, аби діяльність регіонального уряду працювала справно⁸⁶.

Британська модель децентралізації характерна деволюційним розподілом повноважень державного управління. У Шотландії та Уельсі реформи носили

⁸⁴ Богатырева О. Н. Процессы децентрализации в европейских странах // Электронное приложение к Российскому юридическому журналу. – 2018. №2. – С. 5–20.

⁸⁵ Чернеженко О. М. Демократичний розвиток та консолідація місцевої влади в Іспанії. Історико-правовий часопис. — 2016. № 1 (7). – С. 101–107.

⁸⁶ Дейнега Х. М. Система державного управління Королівства Іспанія: досвід для України : наук. вид. / авт.-уклад. Х. М. Дейнега ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – К. : НАДУ, 2012. – С. 15.

конституційний характер і ґрунтувалися на результатах референдуму, тоді як автономія Північної Ірландії спиралася на міжнародний договір. Однак статус автономного регіону Шотландія та Уельс Палата общин може відхилити, на відмінну від автономії Північної Ірландії так, як їхній статус є захищеним нормами міжнародного права від законодавчих актів центрального уряду Великобританії, але не буває дії на якої немає протидії. Таку роль займає державний секретар з питань Північної Ірландії, у його повноваження входить право на призупинення діяльності автономних органів регіону⁸⁷.

Деволюція у Великобританії призвела до появи місцевих парламентів і виконавчих органів в Шотландії, Північної Ірландії та Уельсі. Деволюція в Великобританії відбувається за рахунок субнаціонального управління в процесі ухвалення рішень. Однак історична та політична культури беруть своє й залишають право за Вестминстером видавати державні закони, які розповсюджуються на Королівство в цілому, що відповідає доктрині парламентського суверенітету. Тип децентралізації Великобританії має особливу форму, з одного боку це децентралізація, що характерна для унітарних держав територіального розподілу влади – деволюція, з іншого боку це більше схоже на федеративний принцип розподілу влади, адже Шотландія та Уельс можна було б визначити як слабку передачу федеративних повноважень⁸⁸.

Складність деволюційних процесів у Великобританії полягає в асиметрії розподілу повноважень в державі, немає чіткого механізму роботи влад різного рівня, центральні органи управління зберегли за собою важливі важелі контролю адміністративних і фінансових функцій, а регіональна автономна влада немає чіткої уяви сфери їхньої компетенції.

Таким чином, потрібно знаходити способи домовлятися і вести переговори з центральними урядами, аби уникнути появи можливих нових конфліктів і зберегти європейську систему національних держав, яка

⁸⁷ Богатырева О. Н. Процессы децентрализации в европейских странах // Электронное приложение к Российскому юридическому журналу. – 2018. №2. – С. 5–20.

⁸⁸ Богатырева О. Н. Процессы децентрализации в европейских странах // Электронное приложение к Российскому юридическому журналу. – 2018. №2. – С. 5–20.

складається зі значної кількості країн та регіонів з різними культурними, етнічними, історичними, політичними, економічними факторами та плюралізмом регіональних ідентичностей, що робить кожен провінцію та державу унікальною.

2.4. Характеристики сепаратистських рухів. Реакція світових політичних лідерів.

У країнах Західної Європи сепаратизм має довгострокову політичну традицію і найчастіше бере свої початки зі створення централізованих національних держав, що припадає на XV – XVIII ст., основними напрямками зародження руху були: етнічні, релігійні та історико-культурні⁸⁹.

Схожими рисами в каталонському та шотландському сепаратистських рухів є: мирні види протесту, які передбачають проведення референдумів в регіонах, які прагнуть запуску процесу сецесії і набуття повної незалежності як окремих держав. Однак, в країні також існують регіони, які обрали шлях збройної боротьби: Країна Басків в Іспанії та Північна Ірландія – Великобританія, проте їхня діяльність була призупинена, не дивлячись на рухи, які обрали мирний вид протесту⁹⁰.

Головною відмінністю каталонського від шотландського сепаратизму – в національних питань. Першою причиною чому відбувається весь цей процес полягає в етнополітичних питаннях. Адже більшість каталонців не вважають себе частиною іспанського народу, спираючись на мовні, історичні, культурні відмінності. І вже другою причиною є економічні аспекти. Однак шотландський сепаратистський рух взагалі не піднімає етнічну проблематику, особливо мовну, бо всього 1% від усього місцевого населення володіє гельською мовою. Шотландська культура сприймалася англійцями як ворожа, адже після воєнної

⁸⁹ Баранов А. В. Сепаратизм в современном мире: политико-территориальный аспект // Человек. Сообщество. Управление. – 2005. № 3. – С. 113.

⁹⁰ Филатов Г. А. Каталонский и Шотландский сепаратизм: сходства и различия // История современности. – 2018. № 2. – С. 66–76.

спроби повернути престол, що сформувало скрутні взаємовідносини. Тому основною проблемою для вирішення на референдумі є економічна нерівність. Основною відмінністю цих сепаратистських рухів є їхня легітимація, тому влада Великобританії та Іспанії, по-різному поставилися до вимог регіонів про відокремлення. Тому ситуація склалася так, що Лондон дозволив провести референдум, натомість центральний уряд у Мадриді почав протидіяти розповсюдженню сепаратистських настроїв. У зв'язку цим виникає питання, чому в двох державах підхід до вирішення цієї проблеми виявився настільки різним. Адже каталонський рух є антиконституційним, і очевидно, не визнаним мадридським урядом. На противагу цьому, шотландський рух є легітимний і водночас визнаний британським парламентом⁹¹.

Для каталонського сепаратизму характерно такі причини виникнення сепаратизму як: економічна, лінгвістична, культурна та історична. Етнічні каталонці не ідентифікують себе з іспанцями, адже по-перше, не відчували підтримки з боку центрального уряду, по-друге, жорстке придушення прав і свобод регіону під час диктатури Прімо де Рівери та диктатури Франко, коли державне управління було повністю централізоване⁹². Натомість, були й періоди, коли каталонці отримували широкі автономні права: Перша республіка, Друга республіка, період трансформації. На противагу каталонським правам, Шотландія до 1999 р. не мала власного парламенту⁹³.

Економічна криза загострила давні конфлікти, що були сформовані протягом століть. У 2017 р. метою каталонського сепаратистського руху стала сецесія і, навіть, відбувався референдум з цього питання. Адже населення Каталонії складає 16% населення іспанського королівства, і виробляє 23% ВВП від усієї держави: 24% промислової продукції, 28% експорту. З кожним роком

⁹¹ Филатов Г. А. Каталонский и Шотландский сепаратизм: сходства и различия // История современности. – 2018. № 2. – С. 66–76.

⁹² Такие разные и одинаковые [Електронний ресурс] // Idel.Realii. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.idelreal.org/a/takie-raznye-i-odinakovye/28864510.html>.

⁹³ Филатов Г. А. Каталонский и Шотландский сепаратизм: сходства и различия // История современности. – 2018. № 2. – С. 66–76.

економіка регіону зростає на 3,3%. Основною економічною причиною виникнення сепаратистських настроїв відносяться сплачуваність податків каталонським регіоном та економічним забезпеченням. Це стало ще однією причиною у активізації сепаратистського руху. Шлях до сецесії був покладений через проведення референдуму, уряд Іспанії не визнав результати проведеного референдуму і лідери сепаратистського руху Каталонії вимушені були покинути країну⁹⁴.

Шотландія має схожі економічні причини виникнення регіонального невдоволення. Адже економічні диспропорції, які притаманні Великобританії, посідають ключову позицію у шотландському відокремлені. Виділення коштів на Лондон, в якому проживають лише 16%, припадає в 24 рази більше ніж на північному сході країни, супроводжується недостатнім фінансуванням північних регіонів держави⁹⁵. Проведення соціальної політики в Шотландії і в Англії відрізняються. В Шотландії головну політичну роль займає ліва партія, яка захищає права свого регіону. «З 158 місць у північних англійських регіонах консерватори отримали на виборах лише 43, лейбористи в свою чергу змогли зайняти лише 10 в південних регіонах за межами Лондона». Шотландія не прагне брати участь у боротьбі за місця в традиційних партіях, вони підтримують свою ШНП, яка буде відстоювати права регіону в парламенті, що не можна сказати про сепаратистський рух Каталонії, стратегією якого було зайняти більше місць у центральному парламенті⁹⁶. Позачергові вибори в Женералітат в грудні 2017 р. виграла партія «Громадяни», яка виступала проти сепаратистської порядку, але кабінет відповідної спрямованості вона сформувати не зможе, і сукупна більшість залишається за сепаратистськими партіями. Референдуми, що були проведенні шотландським та каталонським автономними органами були не визнаними світовими політичними лідерами,

⁹⁴ Маслакова Т. С. Шотландия и процесс деволюции (1998-2015 гг.): магистерская диссертация по направлению подготовки: 41.04.05 – Международные отношения. — 2016. — С. 50.

⁹⁵ Мальцев Я. И. Шотландия: нация без национализма? // Сравнительная политика. — 2015. №4 (21). — С. 48.

⁹⁶ Мальцев Я. И. (2015). Шотландия: нация без национализма? // Сравнительная политика. — 2015. №4 (21). — С. 49.

адже такі процеси можуть вплинути на європейську економіку та територіальну цілісність в цілому⁹⁷.

Євроінтеграційні процеси, що послабляють держави, посилюючи наднаціональні та субнаціональні інститути влади, слідством стали результати парламентських виборів, коли представництво Ліги Півночі зросло вдвічі, а також у країні значно збільшився вплив муніципальних лідерів та еліт. Як зазначав Л. де Вінтер, «етнорегіональні партії вже мають найбільший вплив на партійну систему за розмірами, вимірам і природі суперництва на виборах», що спровокувало формуванню в італійських регіонах «псевдоавтономних партійних систем», що негативно впливає на регіональний настрій, який може вплинути на мобілізацію місцевого населення⁹⁸.

Економічний сепаратистський рух Італії почав активну діяльність з 90-х років XX ст., коли політична партія «Ліга Півночі», своїми лозунгами про відокремлення від аграрного, економічно занепаłego Півдня, сформувала єдність восьми регіонів північної частини Італії, що отримала назву «Паданія», де діє власний парламент. Місцеві націоналісти прагнуть до сецесії північної частини з встановленням столиці у Мілані. «Ідею незалежності підтримують близько 60% італійців, а 45% взагалі вважають, що незалежна паданія існує насправді»⁹⁹.

Сепаратистські настрої притаманні більшій частині областей Італії. Зокрема, значна кількість знаходиться в північній, однак й у південній частині Італії, її острівної частини, також притаманні сепаратистські наміри, наприклад, Сардинія. Згідно Конституції Італії Сардинія, Сицилія та ще 3 регіони мають особливі форми і умови автономії. Вони отримали найбільше політичних та економічних повноважень, порівнюючи з іншими адміністративно-

⁹⁷ Осколков П. В. Очаги сепаратизма в Европе: ожидать ли новых сецессий? // Научно-аналитический Вестник Института Европы РАН. – 2018. №1. – С. 118–123.

⁹⁸ Баранов А. В. Сепаратизм в современной Италии: факторы развития, институционализация, политические стратегии // Южно-российский журнал социальных наук. – 2015. №1. – С. 78–90.

⁹⁹ Шахина А. А., Петрович-Белкин О. К. Экономический сепаратизм в государствах ЕС как фактор воздействия на систему региональной безопасности // Вестник РУДН. Серия: Международные отношения. – 2014. №2. – С. 85–91.

територіальними одиницями. Тому їхні сепаратистські рухи є найбільш активними у італійській державі. Як підґрунтя будь-якого сепаратистського руху потрібно розглянути історичні аспекти, що впливають на формування сепаратизму в регіонах. На Сардинії протягом багатьох років існує рух за незалежність, який передбачає повну сецесію. У цьому випадку Сардинія та Каталонія дуже схожі: «сардинська культура значно відрізняється від італійської, а також із загрозою поступового зникнення сардинської мови. Група «Canton Marittimo», що була створена у соціальній мережі Facebook ставить за мету приєднання Сардинії до Швейцарії, яка висловлює ідеї Сардинської партії»¹⁰⁰.

«А. Карузо, один із засновників руху, пропонує передати острів Швейцарії як компенсацію державного боргу, оскільки офіційно визнаний рівень безробіття на острові становить 18,1%. Ще в 2012 р. опитування показало, що 40% жителів Сардинії проголосували б за відділення від Італії»¹⁰¹.

Сардинія входить до складу Італії на правах автономної області, центральний уряд Італії надав праву острову мати власного президента, парламент та прапор, аби уникнути розвитку наявного конфлікту. Що стосується соціокультурного аспекту, сарди отримали право на викладання в інститутах і школах сардинською мовою, що було офіційно затверджено в 1999 р. Міжнародні стандарти, приклади сусідніх сепаратистських рухів та збільшення прав регіону змінило вектор сепаратистського прояву діяльності зі збройного, що успадкувалось традиціями предків до ненасильницького, демократичного шляху реалізації права на самовизначення. Основні партії, що діють на території острова, мають схожі ідеології, характеристики – всі вони відносяться до лівих: «партія Сардинського нація (Sardigna Natzione), Сардинського партія дії (Partito Sardo d'Azione) і партія Незалежної Республіки Сардинія (Indipendèntzia Repùbrica de Sardigna)»¹⁰². Особливостями

¹⁰⁰ Північ проти Півдня. Сепаратизм в Італії [Електронний ресурс] // Внутрішній дворик. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://mizhnar.com.ua/texts/північ-проти-півдня-сепаратизм-в-італі/>.

¹⁰¹ Гоголева В. А. Сепаратизм в Італії: карнавал движений за независимость [Електронний ресурс] / В. А. Гоголева // Алтайская школа политических исследований. – 2016.

¹⁰² Сардинія – вдогонку за Каталонией и Венето [Електронний ресурс] // Восточный ветер. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://topwar.ru/129148-sardiniya-vdogonku-za-kataloniei-i-veneto.html>.

сардинського сепаратистського духу є розрізненість самої Сардинії, адже одна частина острова схильна до сицилійського напрямлення, а інша наближена до Корсики, тому й неможливо утворити коаліцію сардинійських партій¹⁰³.

Центральний уряд Італії занепокоєний становищем в державі, через постійні спалахи сепаратистських рухів. Так, наприклад, у 2014 р. Сардинською партією було ініційовано інтернет-референдум щодо відділення від Італії, значна активність діяльності партії полягає у її зміцненні позицій, що також відображається на діяльності й реакції Риму¹⁰⁴.

Сербський сепаратистський рух, який стосується відокремлення Косово має декілька причин, що сформували цей рух: по-перше, перебування різних етнічних спільнот на території однієї держави, у яких історично склався негативний досвід взаємовідносин, що викликає нестабільну ситуацію в регіоні; по-друге, етнічний націоналізм та поєднання з етнічним сепаратизмом у глобалізаційному світі може спровокувати загрозу територіальної цілісності держави за умов ігнорування інтересів етнічних меншин¹⁰⁵; по-третє, релігійна ідентичність, що стосується утиску, неможливості культурного розвитку та заборона використання національної мови. Питання національної ідентичності, що лежить в основі сецесіоністських устремлінь також стосується як Каталонії так й Сардинії¹⁰⁶.

Напрямами діяльності сепаратистського руху Косово В. Дівак виокремлює декілька:

1) Політичний рух під керівництвом І. Ругови (Демократичний Союз Косово). Умовами якого були незалежність краю, проте з можливими укладаннями компромісів з урядом Югославії.

¹⁰³ Сардиния – вдогонку за Каталонией и Венето [Електронний ресурс] // Восточный ветер. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://topwar.ru/129148-sardiniya-vdogonku-za-kataloniy-i-veneto.html>.

¹⁰⁴ Сардиния – вдогонку за Каталонией и Венето [Електронний ресурс] // Восточный ветер. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://topwar.ru/129148-sardiniya-vdogonku-za-kataloniy-i-veneto.html>.

¹⁰⁵ Дівак В. Косово, боротьба за незалежність: історія питання та його наслідки // Політичний менеджмент. — 2008. № 3(30). – С. 107-119.

¹⁰⁶ Пузырев К. С. Региональный сецессионизм в современной Европе: истоки и особенности проявления // Вестник КемГУ. – 2015. №2–2 (62). – С. 85–88.

2) Був представлений «урядом у підпіллі» Б. Букоши, який мав великий вплив на албанців, що перебували за межами Косово. Його впливовою частиною діяльності було управління фінансами із-за кордону, що були направлені на підтримку руху за незалежність.

3) Набув військового і терористичного характеру за рахунок представлення його Визвольною армією Косово. Вони представляли ідею національно-визвольної боротьби та підтримку сецесійних рухів та утворення окремою геополітичної одиниці за допомогою міжнародних організацій¹⁰⁷.

Однак, особливістю Косово є його міжнародне визнання США та більшістю європейських держав. «22 липня 2010 р. Міжнародний суд ООН визнав правомірність проголошення незалежності краю. Проте позиція Росії і Китаю не дозволяє новій державі отримати членство в ООН»¹⁰⁸.

Проаналізувавши 4 сепаратистські рухи, що виникли на території Каталонії, Шотландії, Сардинії та Косово, можна угрупувати основні відмінності й схожості у їхніх характеристиках у таблиці 1.

	Культурний аспект	Економічний аспект	Тип сепаратизму	Міжнародне визнання	Визнання центр. Урядом
Каталонія	+	+	Мирний	-	-
Шотландія	-	+	Мирний	-	+
Сардинія	+	+	Збройний (раніше) Мирний (наразі)	-	-
Косово	-	-	Збройний	+	-

(Таблиця 1. Характерні риси сепаратистських рухів)

¹⁰⁷Дівак В. Косово, боротьба за незалежність: історія питання та його наслідки // Політичний менеджмент. – 2008. № 3(30). – С. 107–119.

¹⁰⁸ Пономарьова І., Мурза К. Специфіка сепаратистських рухів у країнах Європейського Союзу // Політичний менеджмент. – 2012. №1–2. – С. 235–243.

Підбиваючи підсумок, шотландський та каталонський регіони мають претензії до центрального уряду у економічних та соціальних сферах: для Іспанії – основними причинами виникнення сепаратизму є несправедливий перерозподіл прибутків між розвинутими регіонами і провінціями; для Шотландії – прагнення сепаратистського руху в напрямку сильної соціальної, європейської політики. Сардинія – приєднання острову після багатостолітньої незалежності і постійної боротьби з різними народами, що намагалися підпорядкувати собі території, вважаючи себе іншою етнічною спільнотою, тому виникає бажання повної незалежності (сецесії) або ж визнання іредентизму й переходу земель під протекторат іншої держави. Основною причиною виникнення сепаратистського руху в Косово – є етнічний фактор та неможливість спільної діяльності з іншими етнічними спільнотами.

Європейські сепаратистські рухи мають як схожі характеристики сепаратизму так і також є характеристики, фактори, тенденції які відрізняють їх один від одного, однак перебувають в тісній зв'язці з внутрішньою політикою того чи іншого національного держави¹⁰⁹. Регіональна політика ЄС є спробою вирішення регіональних конфліктів, які сформували сепаратистські настрої в середині держав, мирним шляхом, що відбувається за рахунок розширення повноважень у автономних областях і регіонів з уникненням можливих викликів, що зашкодять єдності Європи і цілісності держав. Стрімким бажанням європейців збереження своєї національно-культурної ідентичності також викликано регіональною політикою, адже така політика є єдиним шансом у отриманні більших прав шляхом наданні своїй культурі значущості¹¹⁰.

¹⁰⁹ Осколков П. В. Очаги сепаратизма в Европе: ожидать ли новых сецессий? // Научно-аналитический Вестник Института Европы РАН. – 2018. №1. – С. 118–123.

¹¹⁰ Шахина А. А., Петрович-Белкин О. К. Экономический сепаратизм в государствах ЕС как фактор воздействия на систему региональной безопасности // Вестник РУДН. Серия: Международные отношения. – 2014. №2. – С. 85–91.

Розділ 3. Каталонський сепаратизм і політичні зміни Каталонії.

3.1. Основні характеристики каталонського регіону. Виникнення сепаратистського руху.

Виникнення сепаратизму на території Іспанії є доволі очевидною моделлю розвитку соціально-політичної активності, адже причин, що створюють сепаратистські настрої доволі багато, наприклад: соціокультурні, економічні відмінності регіонів, що населені різними етнічними спільнотами, що у процесі розвитку сформували свою історію, культуру та мову. Історія формування каталонського сепаратизму походить від зародження ідеї сепаратизму після входження території Каталонії до складу Іспанського королівства, коли у XVIII ст. Філіп V скасував усі привілеї та права Каталонської провінції¹¹¹. Протягом століття регіон знов отримав статус автономії у складі Іспанії, не дивлячись на те, що на початку XX ст. Каталонія мала регіональний парламент та активно відстоювала ідеї проголошення незалежності, режим Франко активно вів асиміляцію по всій території Іспанії чим було придушено будь-який націоналістичний рух, що існував у різних регіонах, у тому числі й каталонський. Однак, після повалення режиму диктатури Франко, Каталонія отримала статус автономії та відновлення діяльності Женералітету (уряд Каталонії). Конституція, що була ухвалена у період демократизації затвердила 19 автономних областей: 17 автономних утворень та 2 (Сеута і Мелілья) автономні міста, за якими було закріплено право на законодавчу та виконавчу владу, право на вирішення економічних та політичних питань, за окремими регіонами було закріплено право на надання конкретним регіонам статусу офіційної мови, що розповсюджується тільки на регіональному рівні. До таких регіонів належать такі регіони: Каталонія, Країна Басків, Галісія. Окрім можливості використовувати мову в регіоні на рівні з

¹¹¹ Ріпа В. М. Каталонський сепаратизм – виклик єдності Іспанії та Європи / В. М. Ріпа, І. М. Філоненко, Ю. М. Філоненко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2018. – С. 80–88.

національною – іспанською, також ці регіони мають особливий автономний статус та розширені права, а також статус історичних територій¹¹².

Каталонія – регіон, який наповнений самобутньою історією й культурою, самостійною мовою, характерний високим рівнем самосвідомості та традицій самоврядування, які сформувалися ще десятки століть тому. Особливістю регіону є його мова — каталанська, яка розповсюдилась по Іспанії та її носії складають четверту частину населення країни¹¹³. Як зазначає А. В. Баранов, «Каталонія – це 16% населення, 23% ВВП, 24% промислової продукції, 28% експорту Іспанії. Регіон має один з найбільш високих рівнів життя серед автономних співтовариств. Каталонія більше віддає центру, ніж отримує у вигляді державних субсидій на 16 млрд євро в рік, 8% регіонального ВВП. Однак світова економічна криза з підвищеною силою позначився на Каталонії»¹¹⁴.

Автономна область Каталонія відрізняється від інших областей Іспанії, та як окрема причина сепаратизму, економічним розвитком, перевершуючи інші автономні співтовариства в даному питанні, що з одного боку дає області значні переваги для відокремлення, але з іншого примушує підтримувати відсталі регіони, шляхом надання значних вкладів в загальну економіку країни¹¹⁵. Каталонія посіла третє місце серед інших автономних співтовариств за економічними внесками в бюджет держави й десяте місце за отриманням державних коштів з боку центрального уряду. Великий економічний розрив, нерівномірний економічний обмін, зміцнює ідеї про набуття незалежності з

¹¹² Ріпа В. М. Каталонський сепаратизм – виклик єдності Іспанії та Європи / В. М. Ріпа, І. М. Філоненко, Ю. М. Філоненко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2018. – С. 80–88.

¹¹³ Ріпа В. М. Каталонський сепаратизм – виклик єдності Іспанії та Європи / В. М. Ріпа, І. М. Філоненко, Ю. М. Філоненко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2018. – С. 80–88.

¹¹⁴ Баранов А. В. Кризис испанского "государства автономий" и радикализация сепаратистского движения в Каталонии: взаимовлияние // ПОЛИТЭКС. – 2016. №1. – С.143–155.

¹¹⁵ Носов Д. Р. Проблема регионального сепаратизма в странах ЕС на современном этапе // ПОЛИТЭКС. – 2015. №2. – С. 61–73.

метою використовувати регіональні внутрішні ресурси для розвитку та підтримки власного регіону¹¹⁶.

Отже, причинами виникнення сепаратистських рухів на території Іспанії походить далеко з історії формування територій та політичних режимів лідерів. До проявів сепаратизму відносять першочергово економічні та етнонаціональні причини, проте формування політичних партій та громадських організацій, що підтримували процес сепаратизму є не менш важливим у розвитку сепаратистських настроїв у Каталонії. Тому потрібно розглянути й політичні причини формування ідей отримання повної сецесії регіону.

3.2. Вплив політичних партій на розвиток сепаратистського руху в Каталонії.

Історичною передумовою до виникнення ускладнень політико-правових інститутів та етнонаціональною політикою держави, що спровокувало внутрішню політичну боротьбу. Вирішення якої залежить від пошуків шляхів до вирішення, а не ігнорування, замовчування або застосування силового методу боротьби з проблемами. Каталонська криза не вирішиться шляхом погроз, санкцій чи інші, навіть найменший відсоток каталонців незадоволених своїм становищем в країні, існує ймовірність відновлення конфронтації і загострення кризи¹¹⁷. Парламент Каталонії складався з прибічників незалежності, які виступали за радикальність дій і стали учасниками підтримки активних сепаратистських настроїв у формі відокремлення – сецесії у створення Каталонської суверенної республіки¹¹⁸.

Проблема політичного лідерства Каталонії спровокувала активний розвиток регіональної довгострокової кризи, вирішення якої залежить від

¹¹⁶ Носов Д. Р. Проблема регіонального сепаратизма в странах ЕС на современном этапе // ПОЛИТЭКС. – 2015. №2. – С. 61–73.

¹¹⁷ Носов Д. Р. Проблема регионального сепаратизма в странах ЕС на современном этапе // ПОЛИТЭКС. – 2015. №2. – С. 61–73.

¹¹⁸ Ріпа В. М. Каталонський сепаратизм – виклик єдності Іспанії та Європи / В. М. Ріпа, І. М. Філоненко, Ю. М. Філоненко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2018. – С. 80–88.

прийнятого способу її вирішення, тобто, за допомогою закону Королівства Іспанії. Лідери автономної області Каталонії, які є активними лідерами сепаратистського руху й регіональних політичних партій також. Сепаратистський рух, як і будь-який, представляє інтереси тільки частини населення, адже плюралізм думок притаманний сучасному світові, що означає наявність у суспільстві наявність представників різноманітних груп, що суперечить цілям рухам за незалежність. Таким чином, цілі сепаратистських рухів є майже односторонніми за рахунок, в більшості випадків, ігнорування думки усього населення автономної області¹¹⁹. Напередодні виборів, які відбувалися у 2012 р., кількість прихильників та супротивників сецесії складали майже однаковий відсоток – 42,7% проти 43,4%¹²⁰. Опитування Metroscopia, вибірка якого склали 1500 респондентів, з наявною похибкою 3,2%, за незалежність висловилися 46%, за конфедерацію та збереження децентралізованої унітарної держави – 42% на листопад 2012 р.¹²¹.

Інше опитування Metroscopia, 24-26 червня 2015 р., основним завданням якого спрогнозувати можливі варіанти результату референдуму, тому за даними опитування було виявлено, що за рахунок можливого вибору утворення федеративного устрою незалежність обрали б 29%, за статус суб'єкта федерації з новими гарантованими права Каталонії проголосували – 46%, за збереження наявного статусу автономної області Каталонії склали 17%. Якщо розглядати відсоткове співвідношення електорату партій та підтримки сепаратистських настроїв, то першими є прихильники «Лівих республіканців Каталонії» – 74%, у такому ж відсотку підтримують й прихильники партії «кандидатура народної єдності» – 75%. Однак прихильники «Демократичної конвергенції Каталонії» підтримку сепаратизму висловлюють 56%. Єдиними прихильниками збереження унітарної держави з автономіями є «Народна партія», що складає

¹¹⁹ Носов Д. Р. Проблема регионального сепаратизма в странах ЕС на современном этапе // ПОЛИТЭКС. – 2015. №2. — С. 61–73.

¹²⁰ Баранов А. В. Кризис испанского "государства автономий" и радикализация сепаратистского движения в Каталонии: взаимовлияние // ПОЛИТЭКС. – 2016. №1. – С.143–155.

¹²¹ Mayoria ajustada por la secesión [Електронний ресурс] // El país. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: https://elpais.com/politica/2012/11/17/actualidad/1353186450_054213.html.

63%. «Третій шлях» виступає за федералізм висловлюють 70% прихильників Іспанська соціалістична робітничка партія, 66% – Podemos, 62% – «Ініціатива за Каталонію – зелені та об'єднані ліві», 50% виборців партії Ciutadans. Також цим опитуванням було виявлено, що незначна більшість каталонців вважає, що неможливо домовитися з центральним урядом шляхом переговорів – висловилися 60%, а 55% респондентів Іспанії підтримують шлях переговорів між Мадридом та Каталонією й бачать його цілком реальним¹²².

На формування сецесійних ідей в регіоні вплинув також політичний аспект, який сформувався у вигляді регіональних еліт, лідерів каталонської спільноти. Цей аспект не є основним, однак має вагомий внесок, який впливає на настрої місцевого населення й на радикалізацію ситуації в регіоні, що посилює загальну обстановку в країні і призвело до активних дій сепаратистського руху. Політичні організації впливають на думку місцевого населення шляхом створення ілюзійного бажання про можливість відокремлення регіону й утворення нової держави тільки з позитивної сторони, не зважаючи на труднощі, які можливі при сецесійному процесі. Як зазначає Д. Р. Носов серед основних дій політичних акторів, що впливають на розвиток внутрішньої регіональної кризи, відноситься: «1) нездатність висловити волю все жителів Автономного співтовариства Каталонія; 2) відсутність реального діалогу між регіональними і центральними органами влади; 3) вчинення дій, що суперечать Конституції Іспанії, без визнання їх неконституційними»¹²³.

Основний склад парламенту було сформовано на виборах у 2015 р., коли каталонські партії, основними ідеями яких була сецесія, прийняли рішення проведення плебісцитних виборів. Це був основний крок до отримання незалежності Каталонії, однак не єдиним. Створення інститутів, діяльність яких розпочнеться у незалежній державі, й утворення групи прихильників незалежності та експертів, що створюють алгоритм досягнення незалежності,

¹²² Situación electoral en Cataluña [Електронний ресурс] // El país. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://elpais.com/elpais/2015/08/16/media/1439737226_707890.html.

¹²³ Носов Д. Р. Проблема регіонального сепаратизму в країнах ЄС на сучасному етапі // ПОЛИТЭКС. – 2015. №2. – С. 61–73.

програму послідовного відділення та розробку проекту Конституції¹²⁴. Женералітет – це регіональний парламент Каталонії, за результатом 2012 та 2015 рр., сепаратистські партії посідали більшість, завдяки своїй чисельності вони змогли провести у 2017 р. референдум незалежності, який був визнаний антиконституційним. За даними С. М. Хенкіна: «за незалежність проголосували 90,2% учасників референдуму, проти – 7,8%», натомість ці цифри не є вагомим фактором для визнання легітимності референдуму за деяким аспектами: 1) порушення Конституції Іспанії; 2) в голосуванні брали участь всього 43% володіють правом голосу. Центральний уряд безкомпромісно відреагував на дії регіональної влади й у відповідь на проголошення парламентом Каталонії незалежності Мадрид ввів пряме управління автономією, усунувши з посади членів її уряду і розпустивши парламент¹²⁵.

Підтримка основних партій «Народна партія» та «Другий напрямок пропонує федералізм» на місцевих й регіональних виборах знизилась з 85% до 50%. На виборах перемогла нова ліва партія «Podemos», основною політичною програмою якої є боротьба з жорсткими заходами бюджетної економії, за соціальну підтримку малозабезпечених верств громадян. Основні партії та рухи Каталонії (Демократична конвергенція Каталонії (ДКК) на чолі з А. Масом поставили цілі по досягненню за півтора року незалежності та проголошення республіки. Основними політичними партіями та громадянськими організаціями каталонського регіону є: Каталонська національна асамблея, «Демократи Каталонії» і «Лівий рух». Коаліція названа «Разом на підтримку "Так"». Інша коаліція – «Каталонія, так, ми можемо» складається з трьох ліворадикальних партій: Podemos, «Ініціатива зелених за Каталонію» і «Об'єднані ліві і альтернатива». Вона підтримує сепаратистські настрої, проте інший спосіб досягнення не повна сецесія регіону, а федералізація. «Народна

¹²⁴ Носов Д. Р. Проблема регионального сепаратизма в странах ЕС на современном этапе // ПОЛИТЭКС. – 2015. №2. – С. 61–73.

¹²⁵ Хенкин С.М. Политико-территориальная модель Испании: старые проблемы и новые вызовы // Полития. – 2018. №4 (91). – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/politiko-territorialnaya-model-ispanii-starye-problemy-i-novye-vyzovy>

партія» та «Демократичний союз Каталонії» виступають за збереження автономного статусу регіону Каталонії¹²⁶.

Успішність каталонського сепаратизму може посприяти активації сепаратистських рухів інших європейських країн, що послабить цілісність Європейського Союзу. «Серед наслідків ведення про-сепаратистської політики лідерами каталонського спільноти на даний момент можна виділити: 1) економічна криза; 2) політична криза; 3) інституційна криза»¹²⁷.

Каталонська партійна система є відокремленою від центральної, тому регіональні партії можуть відстоювати власні інтереси з Мадридом. Однак політичні партії регіону мають декілька сторін конфліктів: центральні органи влади та проіспанські організації, що сформувалися в середині регіону. Так, як сформувалися три напрямку діяльності партій Каталонії: 1) за незалежність («Разом на підтримку «Так»); 2) за федералізм («Podemos»); 3) за збереження суверенітету, цілісності та ідентичності Іспанії («Народна партія», «Громадяни»). Тому виникає причини зародження конфліктів навіть в середині партійної системи Каталонії¹²⁸.

Таким чином, вибори підтвердили відсутність соціальної більшості Каталонії, які підтримують регіональний сепаратистський рух, підтримка сепаратистських партій склала 47,5%¹²⁹. Досвід каталонського сепаратизму став прикладом того, що без домовленостей центрального уряду з регіональним за іспанським принципом децентралізації та місцевого самоврядування створює перешкоди і унеможливлює процес відділення регіону від держави шляхом проведення референдуму, що суперечить основному закону держави й ряду міжнародних угод. Іншою причиною, що чому каталонський сепаратизм

¹²⁶ Баранов А. В. Кризис испанского "государства автономий" и радикализация сепаратистского движения в Каталонии: взаимовлияние // ПОЛИТЭКС. – 2016. №1. – С.143–155.

¹²⁷ Носов Д. Р. Проблема регионального сепаратизма в странах ЕС на современном этапе // ПОЛИТЭКС. – 2015. №2. – С. 61-73.

¹²⁸ Баранов А. В. Кризис испанского "государства автономий" и радикализация сепаратистского движения в Каталонии: взаимовлияние // ПОЛИТЭКС. – 2016. №1. – С.143–155.

¹²⁹ Хенкин С.М. Политико-территориальная модель Испании: старые проблемы и новые вызовы // Полития. – 2018. №4 (91). – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/politiko-territorialnaya-model-ispanii-starye-problemy-i-novye-vyzovy>

виявився неуспішним, через відсутність підтримки місцевого населення і міжнародної підтримки. Натомість політичні лідери Каталонії, що виступають прихильниками сепаратистського настрою, здатні забезпечувати більшість в регіональному парламенті, що тільки загострює конфлікт з центром Іспанії.

3.3. Наслідки сепаратистського руху на розвиток сучасної Каталонії.

Політичний конфлікт між центральними органами влади та регіональним каталонським органом влади, виник підчас спроб урегулювання невдоволень місцевого населення й Мадрид вирішив, що єдиним шляхом виходу з кризовою ситуації є ст. 155 Конституції Іспанії, вочевидь, не очікувалось загострення конфлікту після створення цієї статті, адже не були прийняті інші засоби для вирішення кризи Каталонської автономної області¹³⁰.

Ст. 155 Конституції Іспанії, що була прийнята центральним урядом у 2017 р., передбачає: «1. Якщо автономна Спільнота не виконує зобов'язання, покладені на неї Конституцією чи іншими законами, або діє таким чином, що серйозно загрожує загальним інтересам Іспанії, Уряд за попереднім запитом до Президента Автономної Спільноти та, у випадку не приймаючи участі, затверджуючи абсолютну більшість сенатів, може вжити необхідних заходів для примушення останнього до виконання цих зобов'язань або для захисту вищезгаданих загальних інтересів. 2. Для виконання заходів, передбачених у попередньому розділі, Уряд може давати вказівки всім органам автономних громад»¹³¹.

Мадрид як й більшість іспанського населення вважали, що застосування крайнього методу вирішення протиріччя, як застосування 155 ст. Конституції, буде мати позитивний результат та зможе стабілізувати ситуацію в регіоні, а

¹³⁰ Верников В. У кризиса в Каталонии есть начало, но не видно конца // Аналитическая записка. – №11 (107). – 2018. – Электронный доступ: http://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/analitika/2018/an_107.pdf.

¹³¹ El artículo 155 de la Constitución frente a la DUI [Електронний ресурс] // El país. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://elpais.com/politica/2017/10/11/actualidad/1507705023_563756.html.

також буде дієвим прикладом для інших регіонів Іспанії, які мають тенденції сепаратизму, натомість цей метод виявився неефективним навіть по відношенню до Каталонії. Адже наступним кроком до вирішення нових проблем знову застосувати конституційний метод вирішення конфлікту – розпуск уряду та призначення повторних виборів, що має посприяти зміні регіональній владі, повноваження якого отримують прихильники збереження унітарної держави¹³².

Політична боротьба між центром та регіоном за призначення голови уряду тільки посилила конфлікт. Націоналістична партія обрали на пост голови Роже Торрента та були готові запропонувати пост экс-голові Карлесу Пучдемону, ідучи проти будь-яких дій, що приймає по відношенню до регіону центральна влада. Відповідь Мадриду, яка є доволі очевидною, зняття кандидатури экс-голови за статтями «кримінально переслідуваний юстицією за спробу заколоту і сховався від правосуддя не має права бути заочно обраним главою уряду», неможливість урегулювання конфлікту шляхом перемовин спричинило блокуванню процесу та представлення нової кандидатури на пост голови¹³³.

Серед перспектив можливого вирішення каталонської кризи є зміни у внутрішньо-політичних процесах держави, зміни Конституції, за які так активно борються іспанські партії. Основними змінами мають бути зміна форми державного устрою, перехід від унітарної держави у федерацію, що дозволить запобігти виникненню сепаратистських рухів у інших областях Іспанії. Головним представником цієї ідеї серед політичних партій Іспанії була Іспанська соціалістична робітнича партія (ІСРП), яка відрізнялась від інших своїм новим баченням вирішення внутрішніх конфліктів в країні шляхом проведення радикальних реформ. Лідер ІСРП, на той момент, Педро Санчес звинувачував уряд в неефективності регіональної політики, особливо питання

¹³² Носов Д. Р. Проблема регионального сепаратизма в странах ЕС на современном этапе // ПОЛИТЭКС. – 2015. №2. – С. 61–73.

¹³³ Верников В. У кризиса в Каталонии есть начало, но не видно конца // Аналитическая записка. – №11 (107). – 2018. — Электронный доступ: http://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/analitika/2018/an_107.pdf.

оподаткування та фінансування, що посідає одне з перших місць у вирішенні в сепаратистському русі Каталонії адже відчуття занадто нерівномірного сплачування податків в бюджет й фінансування регіону вивели сепаратистський рух на новий етап. Тому вирішенням було запропоновано внести поправки до Конституції та перегляд статей¹³⁴. Однак, коли Педро Санчес став головою уряду Іспанії у 2018 р., не було помітно значних змін у налагоджені політичних відносин між центром та регіоном. Питаннями, які новий голова пропонує до розгляду це: вдосконалення інфраструктури Каталонії, регіонального фінансування та соціальної сфери, проте на перемовинах голова уряду Каталонії та голова уряду Іспанії не знайшли шляхи вирішення кризи¹³⁵.

Економічний аспект став одним з основних за який борються каталонці та який різко погіршився у таких сферах як: борг, пільговий доступ до ринків, безробіття, туризм та бізнес який підпадає під цю сферу. Розглядаючи ситуацію, яка наразі виникла у Каталонії, спираючись на дані А. В. Баранова, можна констатувати, що «зовнішній борг зріс з 15,776 до 50,948 млрд євро (з 17,8 до 23% ВВП співтовариства) за 2011-2012 рр. Відмова центральної влади субсидіювати бюджетний дефіцит автономних співтовариств став спусковим механізмом, який призвів до зростання сепаратизму. Каталонія очолила блок регіонів, які зажадали збільшити свою частку в розподілі податків»¹³⁶.

При виході з Іспанії Каталонія втратить пільговий доступ до ринку Іспанії (80% збуту) та доступ до ринків країн ЄС, який можна отримати ставши країною-членом ЄС, однак вступ передбачає одноголосий вирок. У разі втрати основних економічних доходів регіону призведе до економічного занепаду регіону. Утворяться нові джерела затрат – це створення нових державних

¹³⁴ Носов Д. Р. Проблема регіонального сепаратизма в странах ЕС на современном этапе // ПОЛИТЭКС. – 2015. №2. – С. 61–73.

¹³⁵ Черецкий В. Испано-каталонская встреча оказалась безрезультатной [Електронний ресурс] / В. Черецкий // Deutsche Welle. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://p.dw.com/p/3XM49>.

¹³⁶ Баранов А. В. Кризис испанского "государства автономий" и радикализация сепаратистского движения в Каталонии: взаимовлияние // ПОЛИТЭКС. – 2016. №1. – С. 143–155.

структур та інші державні системи, які необхідні для діяльності будь-якої держави¹³⁷.

У перший місяць після проведення референдуму Каталонії у 2017 р. рівень безробіття зріс на 3,68%, що є найбільшим показником серед інших автономних областей Іспанії. Однією з причин викликаних безробіттям, це перевезення компаній у інші регіони країни через побоювання втратити можливість працювати з європейським ринком у разі визнання референдуму та проголошення незалежності регіону¹³⁸.

Криза зачепила також й туристичну сферу. Зменшення потоку туристів, що впливає на зменшення прибутку у рекреаційній сфері, зменшення надходжень в регіональний бюджет, збільшення рівня сезонного безробіття, що склала 19%. Автономія, за даними економічних підрахунків, втратила третю частину від ВВП, що також впливає на настрій місцевого населення через політичну та економічну нестабільність регіону. Бездіяльність уряду породжує недовіру до політиків, а також оновлення системи, яке є неамбіційним через постійні стайки та бойкоти, що зупиняють діяльність компаній та організацій¹³⁹.

У вирішенні каталонської кризи зацікавленні не тільки регіональний уряд, але й центральний, адже тривала бездіяльність влади, не бажання знаходити компроміс та йти на перемовини створює у суспільстві цілком обгрунтоване занепокоєння, викликає економічні проблеми, які стосуються не тільки регіону, але й усієї держави, а так, як Каталонія сплачує значний відсоток від зовнішнього боргу, до вирішенню цієї політичної кризи потрібно прийти якомога швидше.

¹³⁷ Ріпа В. М. Каталонський сепаратизм – виклик єдності Іспанії та Європи / В. М. Ріпа, І. М. Філоненко, Ю. М. Філоненко. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2018. – С. 80–88.

¹³⁸ Ріпа В. М. Каталонський сепаратизм – виклик єдності Іспанії та Європи / В. М. Ріпа, І. М. Філоненко, Ю. М. Філоненко. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2018. – С. 80–88.

¹³⁹ Верников В. У кризиса в Каталонии есть начало, но не видно конца // Аналитическая записка. – №11 (107). – 2018. – Электронный доступ: http://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/analitika/2018/an_107.pdf.

Висновки

Сепаратизм є складним багатостороннім явищем й кожний сепаратистський рух характерно відрізняється. Суміжними явищами «сепаратизму» можна виокремити декілька, наприклад, «субсидіарність» та «децентралізація», що впливають на формування сепаратистських настроїв у регіонах Європи. Субсидіарність – це передача повноважень на більш низькі рівні або віддалені від центрального рівня, на якому вирішення проблем є результативнішим. Децентралізація – це передача повноважень від центрального уряду на регіональні. Вона має три форми прояву: деволюція – часткова автономія, передача повноважень майже не контролюється центральними органами влади, деконцентрація – обмежений перерозподіл влади, який стосується в більшості адміністративних повноважень та делегування – перерозподіл повноважень між центральним і місцевим органами влади, де локальні органи влади є підзвітними і займаються обмеженою діяльністю.

У західноєвропейському регіоні присутні сепаратистські рухи, які формувалися й розвивалися приблизно в один той же час, проте процеси були різні. Регіони по-різному проходили процес централізації влади, що вплинуло на сьогодишню реакцію політичних лідерів на можливість порушення територіальної цілісності держав. Шотландський і каталонський національні рухи мають спільний вид протесту – мирний, шляхом проведення регіонального референдуму. Однак результати в обох рухах різняться, так в Каталонії народ проголосував у більшості «за» відокремлення, проте уряд Іспанії та конституційний суд не визнали такого рішення. У Шотландії навпаки, результати референдуму визнали у всьому світі, в тому числі й Великобританія, однак шотландське населення прийняло рішення залишитися в складі Сполученого Королівства Великобританії. Тому формування сепаратистських рухів і процес становлення у кожній державі проходить по-різному, тим паче, коли причини виникнення сепаратистських рухів, державний устрій й історичні передумови відрізняються.

Сепаратистські настрої в Каталонії виникають внаслідок національно-етнічних й культурних утисків каталонської нації протягом багатьох століть. На противагу національним цінностям виникає економічний аспект регіональної проблеми, який з'являється під час світових економічних криз у 2008 та 2012 рр. Будучи невдоволеними економічною політикою, яку проводить центральний уряд Іспанії, Женералітат Каталонії ставить собі за мету отримати незалежність регіону. Більшість населення не підтримує сецесію Автономного регіону Каталонії, проте відкриті для переговорів з урядом Іспанії аби уникнути конфліктів між центральним та регіональним урядами й запобігти виникненню інших сепаратистських рухів на території Іспанії.

Референдум за незалежність, який був проведений каталонським урядом 1 жовтня 2017 р., визнаний нелегітимним, адже, порушивши конституційно-правові норми, не отримав підтримки як від центрального уряду Іспанії, так і від світових політичних лідерів. Успішним сепаратизмом можна вважати рух, який виник на території Косово, адже утворення нової держави було визнано більшістю міжнародних лідерів, порівняно з іспанським та італійським сепаратизмом.

Сепаратизм, що сформувався в Італії, має декілька факторів, які притамані конкретному регіону, наприклад, Півночі – економічний, натомість Південь, особливо Сардинія, якому в першу чергу притаманний національно-етнічний фактор, який сформувався у ході історичних процесів формування територій, їхньої політичної свободи, поглядів та цінностей.

Сепаратистські рухи в Каталонії, Шотландії, Італія (Північ та Сардинія) не є визнаними світовою політичною спільнотою, натомість центральна влада Великобританії визнала результат проведеного референдуму, на противагу центральний уряд Іспанії та Італії не визнали. Сецесійний процес в Сербії є визнаний більшістю міжнародними політичними лідерами, окрім сербської влади та ще декількох держав. Також прояви сербського сепаратизму відрізняються від каталонського, шотландського та північно-італійського, південно-італійський змін вид прояву із збройного в мирний, демократичний.

Виникнення сепаратистських рухів Європи обумовлено декількома факторами: основоположними причинами, що посприяли формуванню сепаратистських настроїв є історичні передумови, та другорядні, які виникли під час глобалізаційних процесів, переходів від тоталітарних режимів до демократії, а також регіональної політики Європейського Союзу, що активувало сепаратистські рухи. Вирішенням європейських регіональних проблем є збільшити увагу саме розвитку регіонів держав, замість застосування даної політики на наднаціональному рівні, а також проведення перемовин між центральним урядом та регіональним, що може посприяти пошуку компромісу у регіональних кризах.

Список використаної літератури

1. Баранов А. В. Кризис испанского "государства автономий" и радикализация сепаратистского движения в Каталонии: взаимовлияние // ПОЛИТЭКС. – 2016. №1. – С.143–155.
2. Баранов А. В. Сепаратизм в современном мире: политико-территориальный аспект // Человек. Сообщество. Управление. – 2005. № 3. – С. 107–123.
3. Баранов А.В. Сепаратизм в современной Италии: факторы развития, институционализация, политические стратегии // Южно-российский журнал социальных наук. – 2015. №1. – С. 78–90.
4. Богатырева О. Н. Процессы децентрализации в европейских странах // Электронное приложение к Российскому юридическому журналу. – 2018. №2. – С. 5–20.
5. Булумбаев О. Р. Проблема сепаратизма в современной Европе [Электронный ресурс] / О. Р. Булумбаев // Вестник КарГУ. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://articlekz.com/article/15535>.
6. Василенко С. А. Проблема политического лидерства в Каталонии // АНИ: экономика и управление // С. А. Василенко, К. С. Степанова, М. В. Лысенкова // — 2019. №2 (27). — С. 31-34.
7. Верников В. У кризиса в Каталонии есть начало, но не видно конца // Аналитическая записка. – №11 (107). – 2018. – Электронный доступ: http://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/analitika/2018/an_107.pdf.
8. Верников В. Л. Каталонские националисты просчитались // Сепаратизм в политической жизни современной Европы. Доклады ИЕ РАН. – 2015. №318. – С. 54–59.
9. Гоголева В. А. Сепаратизм в Италии: карнавал движений за независимость [Электронный ресурс] / В. А. Гоголева // Алтайская школа Политических Исследований. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <http://ashpi.asu.ru/ic/?p=3880>.
10. Горенкин В. А. Сепаратизм: Феномен и понятие // Политические науки. – 2001. Том 14(53). №1. – С. 34–39.

11. Горло Н. В. Іредентизм у контексті об'єднавчих етнополітичних рухів: сутність і специфіка. Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2015. №7 (123). – С. 57–62.
12. Григорян Г. П. Сепаратизм в геополитическом контексте / Г. П. Григорян // Дневник Алтайской школы политических исследований // Современная Россия и мир: альтернативы развития. (Сепаратизм и его роль в мировом политическом процессе). – №32. – С. 120–125.
13. Грובה В. П. Місцеве самоврядування Іспанії: особливості та засади функціонування / В. П. Грובה // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право. – 2014. Вип. 2. – С. 70 –77.
14. Дейнега Х. М. Система державного управління Королівства Іспанія: досвід для України : наук. вид. / авт.- уклад. Х. М. Дейнега ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2012. – 39 с.
15. Демченко І. С. Окремі аспекти впровадження принципу субсидіарності в організацію місцевого самоврядування в Україні // Трибуна дисертанта. – 2011. – С. 128–136.
16. Дівак В. В. Сепаратизм як феномен сучасної політики / В. В. Дівак. – К.: Логос. – 2010. – 223 с.
17. Дівак В. Косово, боротьба за незалежність: історія питання та його наслідки // Політичний менеджмент. – 2008. № 3(30). – С. 107–119.
18. Дробуш І. Децентралізація та субсидіарність як необхідна умова реалізації соціальних прав територіальних громад на місцевому рівні [Електронний ресурс] / Ірина Дробуш // Jurnalul Juridic National: Teorie Practica. – 2014. – Iunie. – С. 50–55. – Режим доступу: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/3/10.pdf>.
19. Европейская конвенция по правам человека // Council of Europe. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_RUS.pdf
20. Зонова Т. В. От Европы государств к Европе регионов / Т.В. Зонова // Полис. – 1999. № 5. – С.155–164.

21. Катализатором сепаратизма в Європе стала анексія Крима [Електронний ресурс] // Гордон. – 2017. – Режим доступу: <https://gordonua.com/news/crimea/katalizatorom-separatizma-v-evrope-stala-aneksiya-kryma-politolog-214355.html>.
22. Квітка С. А. Принцип субсидіарності та процеси децентралізації в Україні / С. А. Квітка // Аспекти публічного управління. – 2015. Вип. № 4 (18). – С. 28–35.
23. Костенюк Н. І. Основні напрями реформування системи місцевого самоврядування в Україні на основі зарубіжного досвіду / Н. І. Костенюк // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2018. Вип. 2. – С. 144–146.
24. Кузьменко О. В. Адміністративне право зарубіжних країн [курс лекцій] / О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін.; за ред. О. В. Кузьменко; НАВС. – К. : Юрінком Інтер, – 2014. – 525 с.
25. Литвиненко К. О. Сепаратизм як предмет соціальної і політичної філософії. / К. О. Литвиненко // Fundamental and Applied Researches In Practice of Leading Scientific Schools. – 2015. №6. – С. 147–159.
26. Мак-Кензи А. Рождение Шотландии. Перевод, научная ред., вступит. Статья С. В. Иванова – СПб.: Евразия. — 2003. – 306 с.
27. Мальцев Я. И. (2015). Шотландия: нация без национализма? // Сравнительная политика. – 2015. №4 (21). – С. 45-50.
28. Маслакова Т. С. Шотландия и процесс деволюции (1998-2015 гг.): магистерская диссертация по направлению подготовки: 41.04.05 - Международные отношения / Маслакова Т. С. – Томск: [б.и.], 2016. – Режим доступу: <http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vital:2649>
29. Місцеве самоврядування в Іспанії. Нотатки щодо парламентських повноважень стосовно територіальної організації [Електронний ресурс] // Програма сприяння Парламенту II Програма розвитку законотворчої політики // USAID – Режим доступу: <http://pdp.sirko.net.ua/analytics/local-government/984-34-5>—————
30. Морозов В. З. Виклики зрілості, або Чому «децентралізація» і що таке «субсидіарність» // Партріярхат – Ч. 5 (вересень-жовтень). – 2017. – С. 18-20.

- 31.Мошак О. В. Правовий зміст принципу субсидіарності в умовах євроінтеграції України / О. В. Мошак // Lex Portus : юрид. наук. журн. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред. ради), Б. А. Кормич (голов. ред.), І. В. Сафін (заст. голов. ред.), Т. В. Аверочкіна (наук. ред., відп. секр.) [та ін.] ; НУ "ОЮА", ГО "МА Святий Миколай". – Одеса : Видавничий дім «Гельветика». — 2017. № 3. – С. 35–48.
- 32.Нарочницкая Е. А. Понимание сепаратизма (рус.) // Актуальные проблемы Европы : Научный журнал. – 2015. № 1. – С. 14–26.
- 33.Носов Д. Р. Проблема регионального сепаратизма в странах ЕС на современном этапе // ПОЛИТЭКС. – 2015. №2. – С. 61–73.
- 34.Олішевська В. В. Сепаратизм: сутність, зміст, основні підходи / В. В. Олішевська // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. № 5. – С. 150–152. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_5_36.
- 35.Осколков П. В. Очаги сепаратизма в Европе: ожидать ли новых сецессий? // Научно-аналитический Вестник Института Европы РАН. – 2018. №1. – С. 118–123.
- 36.Північ проти Півдня. Сепаратизм в Італії [Електронний ресурс] // Внутрішній дворик. – 2018. – Режим доступу: <http://mizhnar.com.ua/texts/північ-проти-півдня-сепаратизм-в-італ/>.
- 37.Пономарьова І., Мурза К. Специфіка сепаратистських рухів у країнах Європейського Союзу // Політичний менеджмент. – 2012. №1–2. – С. 235–243.
- 38.Пузырев К. С. Проблемы типологизации и оценки потенциала различных типов регионального сепаратизма в странах Западной Европы // Вестник КемГУ. – 2011. №4. – С. 120-124.
- 39.Пузырев К. С. Региональный сецессионизм в современной Европе: истоки и особенности проявления // Вестник КемГУ. – 2015. №2-2 (62). – С. 85–88.
- 40.Рафальський І. О. Самовизначення та сепаратизм. Питання теорії / І. О. Рафальський // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – 2014. Вип. 4-5. – С. 78–93. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2014_4-5_7

41. Рыбаков А. В., Квон Д. А. Сепаратизм: современные особенности и тенденции развития // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2015. №1. – С. 71–75.
42. Рябінін Є. В. Типи та причини прояву сепаратизму: теоретичний аспект. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. – 2013. № 2(6). – С. 101–106. – Режим доступу: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/217>
43. Савіовський М. Ю. Принцип субсидіарності в історії європейської політико-правової думки / М. Ю. Савіовський // Трипільська цивілізація. – 2012. № 8 (11). – С. 31–36.
44. Савка А. В. Европа регионов - основные тенденции развития региональной политики ЕС // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія. – 2014. №9. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/evropa-regionov-osnovnye-tendentsii-razvitiya-regionalnoy-politiki-es>.
45. Сардиния – вдогонку за Каталонией и Венето [Електронний ресурс] // Восточный ветер. – 2017. – Режим доступу: <https://topwar.ru/129148-sardiniya-vdogonku-za-kataloniei-i-veneto.html>.
46. Сталенна Л. С. Особливості розвитку сепаратистських рухів у регіонах Західної Європи // Університетські наукові записки. – 2016. Вип.1. – С. 273–280.
47. Стекольщикова А. В., Хмель А. О. Тенденції розвитку сепаратизму в Іспанії на початку ХХІ століття // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Історія. – 2015. – Т. 264. Вип. 251. – С. 74-77 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2015/264-251-14.pdf>.
48. Такие разные и одинаковые [Електронний ресурс] // Idel.Реалии. – 2017. – Режим доступу к ресурсу: <https://www.idelreal.org/a/takie-raznye-i-odinakovye/28864510.html>.
49. Ткачук А. Ф., Агранофф Р., Браун Т. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід. – К.: Заповіт. — 1997. – 188 с.
50. Устюжанинова Е. А. Модели делегирования полномочий: опыт Великобритании // Lex Russica. – 2015. № 9. – С. 100–109.

- 51.Филатов Г. А. Каталонский и Шотландский сепаратизм: сходства и различия // Новая и новейшая история. — 2018. № 2. — С. 66-76
- 52.Філоненко І. М. Сучасні наукові підходи до вивчення сепаратизму / І. М. Філоненко, В. М. Ріпа // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки. — 2018. Вип. 8. — С. 142–149. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ksuhsgs_2018_8_22.
- 53.Фонсека Н. Политика испанского государства по противодействию сепаратизму // Вестник Томского государственного университета. — 2012. №3. — С. 128–133.
- 54.Фонсека Н. Проблемы сепаратизма в современной Европе / Н. Фонсека // Вестник Воронежского Государственного Университета. Серия: История. Политология. Социология. — 2013. № 1. — С. 170–174.
- 55.Фонсека, Н. Природа сепаратизма в современном мире / Н. Фонсека // Вестник Воронежского Государственного Университета. Серия: История. Политология. Социология. — 2012. № 1. — С. 184–187.
- 56.Фролова Ю.Н. Проблема самоопределения Каталонии: позиция Испании и ЕС // Мировая политика. — 2017. № 3. — С. 75–81.
- 57.Хенкин С. М. Политико-территориальная модель Испании: старые проблемы и новые вызовы // Полития. — 2018. №4 (91). — Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/politiko-territorialnaya-model-ispanii-starye-problemy-i-novye-vyzovy>
- 58.Холодковский К. Г. Особенности сепаратизма в Западной Европе XXI века // Южно-российский журнал социальных наук. — 2018. №2. — С. 27–37.
- 59.Цебенко О. Форми прояву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект / О. Цебенко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. - 2014. Вип. 26. — С. 44–51. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2014_26_10.
- 60.Черецкий В. Испано-каталонская встреча оказалась безрезультатной [Электронный ресурс] / В. Черецкий // Deutsche Welle. — 2020. — Режим доступу: <https://p.dw.com/p/3XM49>.

- 61.Чернеженко О. М. Демократичний розвиток та консолідація місцевої влади в Іспанії. Історико-правовий часопис. – 2016. № 1 (7). – С. 101–107.
- 62.Шахина А. А., Петрович-Белкин О. К. Экономический сепаратизм в государствах ЕС как фактор воздействия на систему региональной безопасности // Вестник РУДН. Серия: Международные отношения. – 2014. №2. – С.85–91.
- 63.Шестакова Л. И. Проблема регионального сепаратизма в контексте европейской интеграции : ЮУрГУ–410305.20 / Шестакова Л. И. – Челябинск. – 2017. – 58 с.
- 64.Що таке децентралізація? // Державний сайт децентралізації України. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/about>
- 65.Якушик В. М. Вступ до політології: навчально-методичний посібник для вивчення державознавчих тем курсу політології. – К.: Юрінком Інтер. — 2012. – 66 с.
- 66.Якушик В. М. Государство переходного типа (вопросы теории). – К.: Лыбидь. — 1991. – 187 с.
- 67.Companion website for "A genetic atlas of human admixture history" // Hellenthal et al, Science. – 2014. – Active mode: <http://admixturemap.paintmychromosomes.com>
- 68.El artículo 155 de la Constitución frente a la DUI [Електронний ресурс] // El país. – 2017. – Active mode: https://elpais.com/politica/2017/10/11/actualidad/1507705023_563756.html.
- 69.Mayoría ajustada por la secesión [Електронний ресурс] // El país. – 2012. – Active mode: https://elpais.com/politica/2012/11/17/actualidad/1353186450_054213.html.
- 70.Scottish Government. Scotland's Future. Scottish Government. – 26 November 2013. – Active mode: <https://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20170702033323/http://www.gov.scot/Publications/2013/11/9348/downloads#res439021>

71. World Bank Group – International Development, Poverty, Sustainability. – Active mode: <https://www.worldbank.org/en/topic/communitydrivendevelopment/brief/Decentralization>

Анотація
Дипломної роботи

Тема: «Особливості формування та розвитку сепаратистських рухів Каталонії, Шотландії та Італії» (“Features of the formation and development of separatist movements in Catalonia, Scotland and Italy”)

Студент(ка): Крижановська Дар'я Андріївна

(прізвище, ім'я та по-батькові)

Рік навчання, факультет: Четвертий рік навчання. Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор Якушик В. М.

(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент: доктор політичних наук, доцент Гнатюк М. М., доктор політичних наук.

(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Захищена “ ____ ” _____ 20__ р.

Короткий зміст роботи:

У роботі основну увагу приділено аналізу формування сепаратистських рухів у Каталонії, Шотландії та Італії та вивченню регіональної політики Європи як фактору, що вплинув на формування і розвиток сепаратизму в окремих регіонах держав ЄС. Особливості сепаратистських рухів, які сформувалися протягом ХХ ст., було розглянуто під призмою історичних фактів та загальних тенденцій, що вплинули на зародження цих рухів. Аналіз європейського сепаратизму на прикладах Шотландії, Каталонії та Італії показав схожість та відмінність певних аспектів формування сепаратистських рухів та

методів їхньої політичної боротьби та відстоювання власних інтересів. Було визначено особливості сепаратистського руху Каталонії та роль регіональних партій, що стали однією з причин активної діяльності цього руху, а також визначено відносини між центральним та регіональним урядами, що впливають на подальший розвиток сепаратизму в регіоні. Було виявлено зміни, що відбулись у суспільно-політичній сфері Іспанії за останні роки та виявлено причини, що вплинули на формування сепаратистських рухів в Європі, які є активними і до теперішнього часу.

Short summary:

The main attention has been paid to the analysis of the formation of separatist movements in Catalonia, Scotland and Italy, and to the research of regional policy in Europe, as a factor that has influenced the formation of separatism in some regions of the EU. The identification of the peculiarities of separatist movements that had been formed during the twentieth century was considered in the light of historical facts and general trends that influenced the emergence of these movements. The analysis of European separatism with special reference to Scotland, Catalonia, and Italy showed similarities and differences in the formation of separatist movements and their methods of fighting and defending their interests. The peculiarities of the separatist movement in Catalonia and the role of regional parties, which became important drivers of the activity of that movement, were identified, as well as the relationship between the central and regional governments, which influenced the further development of separatism in the region. The changes that have taken place in socio-political sphere of Spain in recent years have been identified and the reasons that have influenced the formation of separatist movements in Europe, which are still active to this day, have been identified.